

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2012

Dana Karešová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Právní aspekty nesezdaného soužití

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Mgr. Zdeňka Vaňková

Vypracovala:
Dana Karešová

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Právní aspekty nesezdaného soužití*“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.
Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 3. dubna 2012

.....
Dana Karešová

Poděkování

Děkuji PhDr. Mgr. Zdeňce Vaňkové za velmi užitečnou metodickou pomoc, podnětné rady, ochotu a čas, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Dana Karešová

Obsah

Úvod	2
Teoretická část	
1. Vymezení pojmů rodina, manželství a nesezdané soužití	3
1.1. Historický vývoj rodiny a manželství	3
1.2. Vývoj rodinného práva v české historii	7
1.3. Rodina	12
1.4. Manželství	15
1.5. Nesezdané soužití	16
2. Vznik a zánik manželství a nesezdaného soužití	22
2.1. Vznik manželství a nesezdaného soužití	22
2.2. Zánik manželství a nesezdaného soužití	24
3. Osobní a majetkové vztahy, vyživovací povinnost, rodičovství	28
3.1. Osobní a majetkové vztahy mezi manžely, bydlení	28
3.2. Osobní a majetkové vztahy druha a družky, bydlení	30
3.3. Vyživovací povinnost v manželství a v nesezdaném soužití	32
3.4. Určení rodičovství, postavení dětí narozených v manželství a mimo manželství	34
4. Dědické nároky	37
4.1. Manželé a dědické nároky	37
4.2. Druh, družka a dědické nároky	38
5. Manželství a nesezdané soužití z hlediska pracovního práva, práva sociálního a důchodového zabezpečení a trestního práva	39
6. Shrnutí	43
Empirická část	
7. Kvalitativní výzkum	45
7.1. Popis výzkumného šetření	45
7.2. Výzkumné šetření	46
Závěr	60
Resumé	62
Anotace	63
Seznam použité literatury	64
Seznam použitých zkratk	67

Úvod

Rodina ve svém historickém vývoji prošla mnoha změnami. V dnešní době není podmínkou rodinného života instituce manželství. Po roce 1990 se v Česku zvýšil počet párů, které spolu žijí v nesezdaném soužití. Kohabitace, neboli vztah druha a družky, se v České republice stává běžnou součástí párového života a je silícím trendem, hlavně v posledním desetiletí. Celkový zjištěný počet kohabitací vzrostl ze 40 tisíc v roce 1930, 58 tisíc v roce 1970, 90 tisíc v roce 1980, 85 tisíc v roce 1991 až na 125 tisíc v roce 2001. Přibývá dětí, které se rodí mimo manželství. V roce 2009 počet takto narozených dětí podle Českého statistického úřadu tvořil 38,8 %, v roce 2010 to bylo již 40,3 %. I přesto, že stále roste počet nesezdaných párů, které spolu žijí, zakládají rodinu a vychovávají společné děti, zákonné vymezení pojmu nesezdaného soužití v českém právu neexistuje a tento termín se nepoužívá. Sociální realita posledních let by si právní úpravu soužití druha a družky zasloužila už i z toho důvodu, že osoby stejného pohlaví se právní úpravy společného soužití dočkaly vydáním zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. Charakter a podoba rodiny se v posledních letech silně mění, protože rodina je nucena reagovat na společenské změny a podmínky, které ji ovlivňují a kterým se přizpůsobuje. Jak jsem již zmínila, přibývá nesezdaných soužití ať už s dětmi nebo bez nich. Častým jevem je rodina s jedním rodičem vychovávajícím děti po rozvodu manželství nebo po rozchodu nesezdaného páru, tradičně do této kategorie můžeme zařadit ženy samoživitelky. Novým fenoménem je narůstající počet osob, které se rozhodly dobrovolně žít samy bez partnera, tzv. singles.

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na komparaci právních a sociálních aspektů institutu manželství a nesezdaného soužití z pohledu českého právního řádu. Téma bakalářské práce jsem si vybrala hlavně proto, že vykonávám povolání matrikářky na malém matričním úřadu a s touto problematikou se ve své práci setkávám. Počty uzavřených manželství stále klesají a naopak zaznamenávám nárůst žádostí o určení rodičovství k ještě nenarozenému dítěti od mladých nesezdaných párů. To potvrzuje trend, kdy se muž a žena rozhodnou spolu žít a založit rodinu bez uzavření manželství.

V empirické části jsem provedla kvalitativní šetření, kde jsem pěti párům žijícím v nesezdaném soužití formou polostandardizovaného rozhovoru položila otevřené otázky týkající se jejich svazku. Páry prezentovaly své názory na výhodnost či nevýhodnost jejich párového soužití a porovnávaly je s manželstvím.

Teoretická část

1. Vymezení pojmů rodina, manželství a nesezdané soužití

1.1. Historický vývoj rodiny a manželství

Podle doložených archeologických nálezů již nejstarší lidé žili ve skupinách spojených patrně pokrevním příbuzenstvím. Podle způsobů získávání obživy lze společenství lidí rozdělit na sběrače a lovce, později zemědělce. V populaci sběračů a lovců můžeme najít určité odlišnosti od populace zemědělců. U prvé z nich se projevují tendence spíše ke stabilizaci populace, zajišťované rovnováhou mezi porodností a úmrtností, což odpovídá těžkým životním podmínkám.¹ V období tvořící se rodové společnosti existovalo nepochybně takové uspořádání, jehož základem byla žena. Uvnitř společenství byla značná promiskuita a původ se odvozoval pouze od matky. Ženy patřily všem mužům, nebyl znám otec dítěte. V té době ženy měly za úkol udržovat oheň, staraly se o potomky a o jídlo. Muži lovili a bránili tlupu před nepřáteli a zvířaty. Postavení muže a ženy bylo rozdílné. Jak vzrůstal počet jedinců, lidé se začali rozdělovat do menších skupin – rodů. Výsadní nadřazené postavení měl muž, který rozhodoval ve všech záležitostech. Ženy byly podřízeny otcům, později svým mužům.

Rodina ve starověku byla pojímána odlišně od naší představy v současnosti. V tomto období bylo myšleno rodinou to, co bychom dnes nazvali velkou domácností. Tedy společenství lidí, kteří spolu bydlí a pod jednou střechou spolu hospodaří, podléhají jedné autoritě „hlavě rodiny“. Antická i židovská kultura počítaly do rodiny nejenom pokrevní příbuzné, ale i ostatní osoby v domě, tedy zpočátku i otroky, později služebnictvo případně ostatní zaměstnance. Tento stav přežíval až do první poloviny 19. století.²

Antická civilizace byla civilizací otrokářskou a také civilizací městskou. Otroci byli téměř vyřazeni z reprodukčního procesu, zřídka mohli uzavřít sňatek a založit rodinu. I když manželství uzavřeli, neměli podmínky ani potřebu přivést na svět potomstvo. Řecká rodina se lišila od rodiny známé ze středověké a novověké Evropy. Řecké manželství bylo monogamní, ale rozlučitelné, a to snáze ze strany muže než ženy. Účelem manželství bylo především opatřit si zákonné dědice, kteří by byli svým rodičům oporou ve stáří. Péče byla povinností jejich dětí. Bezdětným ženatým mužům byl k zajištění dědiců povolen

---

¹ Horská, P., et al. Děťství, rodina a stáří v dějinách Evropy. Praha: Panorama, 1990. 474 s. ISBN 80-7038-011-X, s. 28.

² Možný, I. Moderní rodina (mýty a skutečnosti). 1. vyd. Brno: Blok, 1990. 184 s. ISBN 80-7029-018-8, s. 17-18.

konkubinát. Velký počet dětí byl považován spíše za neštěstí, a proto byla běžně praktikována prevence početí.³

Římské manželství (*matrimonium*) nebylo právní smlouvou, ale pouhou společenskou skutečností, mělo faktickou povahu. Podstatnou náležitostí římského manželství bylo trvalé soužití muže se ženou, a hlavně stálý vzájemný souhlas. Pro vznik manželství byla nutná pouze projevená vůle (*affectio maritalis*) muže vzít si ženu a mít ji jako manželku a matku legitimních dětí. Podle prastarého zvyku poskytoval otec dceři do manželství věno a to se stávalo součástí manželova jmění. Hlavním právním účinkem řádného římského manželství bylo, že děti z něho vzešlé se stávaly římskými občany, podléhaly otcovské moci (*patria potestas*) a byly otcovými přímými dědici. V čele rodiny stál otec (*pater familias*), který jediný byl plně způsobilý k právům. Podléhali mu všichni členové rodiny, rozhodoval o veškerém rodinném majetku. Měl absolutní a doživotní moc nad manželkou, nad dětmi a nad veškerým majetkem. Otec mohl rozhodovat o životě i smrti dítěte, odložit novorozeně, vydat provinilé dítě poškozenému, prodat dítě do otroctví.⁴ Také nad manželkou (matkou rodiny – *mater familias*) vykonával otec pravomoc velmi širokou. Vedle manželství přísných, kdy se žena podrobovala zcela manželově moci, se praktikovala i manželství volná. Ve volném manželství nebyla žena podrobena moci svého manžela (tzv. *manus*), zůstávala i po provdání ve svazku rodiny, ze které pocházela, a také její majetek byl samostatný. Až do doby křesťanských císařů se muž mohl rozvést snadno. Stačilo, když náležitě projevil vůli, že ženu již jako manželku mít nechce. Dělo se tak různými způsoby, nejčastější býval zapuzovací list.⁵ Také ve starověkém Římě existoval vedle manželství konkubinát. Jednalo se o pohlavní soužití osob svobodných, kdy úmyslem muže není mít manželku, ale jen souložnici. V konkubinátu také žili lidé, kterým nějaká zákonná překážka bránila žít v manželství řádném. Muži vlivného postavení se nesměli ženit s ženami nízkého původu (např. herečkami nebo prostitutkami). Ženit se nemohli ani muži ve vojenské službě. Konkubinát nebyl poměr právní, ale jen faktický. Narozené děti z takového svazku byly nemanželské, otcí nad nimi nevznikala otcovská moc, příbuzenství se počítalo pouze ze strany matky. V době křesťanských císařů se konkubinát stal monogamní a vylučoval řádné manželství, stejně jako řádné manželství vylučovalo konkubinát.⁶

---

³ Horská, P., et al. Děťství, rodina a stáří v dějinách Evropy. Praha: Panorama, 1990. 474 s. ISBN 80-7038-011-X, s. 38, 42-45.

⁴ Bartošek, M. Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje). 1 vyd. Praha: Academia, 1988, s. 163-175.

⁵ Kincl, J., et al. Všeobecné dějiny státu a práva. 1. vyd. Praha: Panorama, 1983, s. 69-70.

⁶ Kincl, J., et al. Římské právo. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1, s. 135.

Jak vypadala evropská nebo slovanská rodina v raném středověku se dozvídáme z kronik a archeologických nálezů. Slovanská rodina byla patriarchální a v pohanské době mohl mít muž více žen. Mnohoženství bylo tolerováno mnoha staršími společnostmi, bylo však ve všech výsadou bohatých a mocných. Pohanští předkové nevyžadovali od nevěst panenství. Sňatky domlouvali otcové nevěst, kteří dostávali za děvče tzv. zasnubní dar. Po sňatku se od ženy věrnost striktně požadovala.

Pozdější středověká společnost, již ovlivněná křesťanstvím, byla společností stavovskou. Každý ze stavů měl jiný životní styl, jiné právní normy a také specifický typ rodiny. Sňatky šlechticů byly uzavírány na základě dynastických a územních zájmů rodin, resp. rozhodnutí jejich nejmocnějších představitelů. I měšťanské rodiny byly zakládány podle majetkových zájmů široké rodiny, ovládané jedním mužem. Uzavírání sňatků bylo v českých zemích svěčeno křesťanské církvi. Rodina je ve středověku institucí, bez níž mohl jednotlivec existovat jen těžko. Příslušnost k feudálnímu pánovi a příslušnost k rodině určovala místo jedince ve společnosti. Bylo běžné soužití širších rodin, ale vícegenerační rodiny byly vzácností vzhledem k nízkému průměrnému věku lidí. Venkovské rodiny byly větší, ve městech měli velkou rodinu jen nejmajetnější lidé. Středověká rodina se v mnohém podobala rodině antické. Vedoucí postavení měl muž a role ženy byla podřízená. Tento typ rodiny charakterizovala vysoká oddělenost mužské a ženské role, necitelnost vůči narozeným nebo čerstvě narozeným dětem, vázanost na majetek. Dětství bylo ve středověku krátké, zhruba do osmi let, pak se dítě stalo v jednom okamžiku dospělou osobou. Rodina představovala nejen společenskou jednotkou, ale i institucí výrobní a výchovnou.⁷

Ještě před buržoazními revolucemi dávají někteří evropští myslitelé najevo do té doby téměř neexistující zájem o rodinu a žádají, aby ji státní moc posílila. Upozorňují a odsuzují jednak stále pokračující necitelnost vůči dětem, zejména odkládání dětí do nalezinců a jednak odesílání malých dětí na učení do cizích rodin, případně do špatně vedených internátních škol. Situace měšťanských rodin v 18. století byla považována za všestranně neuspokojivou a výchova dětí byla značně ohrožena. Také autoři velké francouzské Encyklopedie odsoudili poměry v rodinách bohatších, které mají prý méně dětí než rodiny chudé, ale pokud mají více než jediné dítě, utlačují jejich přirozená práva na předávání existence budoucím generacím. Jen prvorozený měl výsadu založit vlastní

---

⁷ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9, s. 26-29.

rodinu a převzít rodinné jmění. Ostatní živořili do smrti vedle vyvoleného a nenáviděného sourozence. Encyklopedisté odsuzovali zvyk posílat dcery do klášterů, aby nenarušily nárokem na věno při sňatku růst rodinného majetku.⁸

Už v době renesance byla ženám ze středních vrstev dostupná některá povolání, o která muži nejevili zájem. V roce 1791 je v Paříži vydán spisek Práva ženy a občanky, ve kterém se objevují požadavky naprosté rovnosti mužů a žen před zákonem a také právo na zcela svobodnou volbu manželského partnera, určenou pouze citovou náklonností. Jedinou splněnou žádostí žen ze Sešitů stížností se stalo uzákonění rozvodu v r. 1792.⁹ Patriarchální rodina se začíná od toho momentu rozpadat. Do té doby byla rodina dosti otevřená vůči komunitě ji obklopující, zejména na venkově. Jednání členů rodiny bylo pod veřejnou kontrolou, dostávalo se jim jen nízkého soukromí. Hospodářským zájmům byly plně podřízeny citové potřeby členů rodiny. Takzvaná erotická zamilovanost byla před rokem 1800 jen výsadou šlechty.¹⁰

V 19. století průmysl a městský způsob života vytvořily nový typ průměrné evropské rodiny. Nedělitelná pravomoc otce, který rozhodoval o dědici rodinného majetku byla oslabena tam, kde už nebylo co rozdělit potomkům. Děti brzy opouštějí rodinu a mnohdy se už do ní nevrací. Rodiče se ve stáří nemohou spolehnout na jejich pomoc. Soužití rodičů a dětí je dočasné a nesladěné. Na sklonku 19. století již žádná z městských sociálních vrstev nepropaguje tradiční ideál rodiny, v níž všichni její členové nalézají teplý domov a celoživotní ochranu. Také venkovská rodina se přizpůsobuje městskému názoru na rodinné soužití.

Pro evropskou rodinu ve druhé polovině dvacátého století je charakteristická volnost při uzavírání manželství, snížení sňatkového věku, uvolnění rozvodového zákonodárství a s ním související vzestup rozvodovosti, rozvoj antikoncepce a plánování rodičovství. Liberalizace umělých přerušení těhotenství vede ke snížení počtu dětí nejčastěji na dvě, nejvýše tři. Délka života se prodlužuje a s tím i trvání rodiny po odchodu dětí. Stoupá podíl opakovaných manželství a podíl nesezdaných soužití.¹¹

---

⁸ Horská, P., et al. Děťství, rodina a stáří v dějinách Evropy. Praha: Panorama, 1990. 474 s. ISBN 80-7038-011-X, s. 309-310.

⁹ tamtéž, s. 320-322.

¹⁰ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9, s. 28.

¹¹ Horská, P., et al. Děťství, rodina a stáří v dějinách Evropy. Praha: Panorama, 1990. 474 s. ISBN 80-7038-011-X, s. 384,403-404.

1.2. Vývoj rodinného práva v české historii

Na právní poměry v počátcích českého státu můžeme usuzovat na základě obyčejového práva. Znalosti o tehdejší době se také opírají o srovnání se sousedními národy a jejich právními poměry v obdobné historické situaci. Nejstarší informaci dostáváme ve zprávách o zákonodárných pokusech přemyslovských panovníků. Jako první to byly Výsady Boleslavovy z r. 993, které byly určeny biskupu Vojtěchovi a svěřovaly mu pravomoc rozhodovat v manželských záležitostech. Druhým pokusem jsou Dekreta Břetislavova z roku 1039. Malý cituje tehdejší část obsahu Dekret takto: „*Toto ať jest mé hlavní a první přikázání, aby vaše manželství, jež jste doposud měli jako s lehkými ženami a nepořádná po způsobu hloupých hovad, od této chvíle byla podle církevních ustanovení zákonná, soukromá a nerozlučná, a to tak, aby muž žil maje dosti na jedné ženě a žena majíc dosti na jednom muži.*“ Z této citace je zřejmé, že skončilo období polygamie, bylo definitivně zavedeno monogamní manželství. Vznik, forma i ochrana manželství byly zcela pod autoritou katolické církve a kanonické právo bylo základem úpravy rodinných a manželských vztahů. Byla zakotvena nerozlučitelnost manželství a formou vzniku manželství byl sňatek uzavřený před církví.¹² Manželství vznikalo slavnostním slibem před církevním hodnostářem a bylo v duchu poučky kanonického práva „co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“ zásadně nerozlučitelné za života manželů. Mohlo zaniknout jen prohlášením za neplatné, a to jen z důvodů kanonickým právem stanovených. Až v době stavovské byl v církvi kališnické a v ostatních církvích protestantských možný rozvod manželství.

V období reformačního hnutí byl nejvýraznější postavou Jan Hus. V traktátu O manželství z roku 1414 se vyjadřuje o rodině a manželství a v České postile se dotýká tématu lidské reprodukce. Pokládá uzavření manželství za věc normální a člověku vlastní. Oceňuje rodinu jako nezastupitelné prostředí k dobré výchově dětí. Jako podmínku dobrého manželství zmiňuje dobrovolné rozhodnutí partnerů vstoupit do manželství, žena v tomto pojetí přestává být pasivním objektem a i ona musí projevit svobodnou vůli, chce-li se vdát. Husovo dílo bylo mocným inspirativním zdrojem celého období nazvaného jeho jménem. Ženy byly v české reformaci poprvé za celý středověk postaveny na úroveň mužů alespoň v některých otázkách: v právu na vzdělání, bojovaly po boku mužů jako

---

¹² Malý, K. České právo v minulosti. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s. ISBN 80-85903-01-6, s. 11-13.

rovnocenný partner. Z ovzduší pospolitosti se nevyklučovaly ani děti, od narození přijímané do společenství slova a svátosti, starší dokonce do vojenského života.¹³

Rozhodování o manželských sporech, tehdy ještě za využití ordálů, náleželo až do doby Josefa II. soudům církevním, především katolickým a do r. 1620 také kališnickým. Běžné byly spory o neplatnost manželství, opuštění manžela či rozvody. Od manželky se vyžadovala věrnost manželovi a její cizoložství bylo stíháno jak soudně, tak i svémocí manžela, který měl právo zabít beztrestně nevěrnou manželku i jejího milence. Právní postavení ženy v manželství vycházelo z kanonických zásad a z představy, že je zcela podřízena moci svého muže, kterému do manželství přináší věno a to se stává majetkem muže. Děti byly zásadně podřízeny otci – vzor v římskoprávní „patria potestas“ a před nabytím zletilosti nebyly způsobilé k právním úkonům. V případě smrti otce se pro ochranu jejich práv zřizoval nad sirotky poručník, kterým byl zpravidla nejbližší příbuzný, mohly to být i ženy.¹⁴ Děti narozené mimo manželství se nacházely v obtížné situaci, protože katolická církev činila podstatné rozdíly mezi dětmi manželskými a nemanželskými (narozené z trvalého konkubinátu, děti nevěstek a narozené z cizoložství). Církev vnesla do manželských vztahů principy monogamie, svátostné povahy manželství a jeho nerozlučitelnosti za života manželů. Proto, aby uzavřené manželství nebylo možné později rozloučit, stanovovala církev systém překážek, které bránily uzavření manželství (např. nedostatečný věk, impotence, trvající jiné manželství, příbuzenství v přímé linii 1. stupně). Tradiční učení o manželství a rodině církev formulovala v r. 1563 na Tridentském koncilu (zasedal v letech 1545 - 1563), kde byla slavnostně potvrzena a ještě zpřísněna formální ustanovení pro uzavírání manželství. Tridentská forma uzavření manželství vyžadovala přítomnost vlastního faráře a dvou, resp. tří svědků. K přibrání faráře jako věrohodného svědka došlo pravděpodobně po vzoru protestantských církví. Tridentinum mělo zavazovat všechny křesťany, což způsobovalo řadu problémů zvláště tam, kde byli lidé s jiným než katolickým vyznáním.¹⁵ Koncilem byla v r. 1563 farářům stanovena povinnost zapisovat křty a sňatky do matričních knih.¹⁶

Významnou změnu v pojetí rodinného práva přineslo vydání tolerančního patentu v roce 1781, který povolil činnost evangelickým církvím a připouštěl sňatky katolíků a evangelíků. Císař nechal prohlásit matriky za veřejné listiny a o tři roky později (císařský

---

¹³ Šubrtová, A. Dějiny populačního myšlení v českých zemích. Praha: Česká demografická společnost, 2006. 316 s. ISBN 80-2398369-5, s. 32, 34.

¹⁴ Malý, K. České právo v minulosti. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s. ISBN 80-85903-01-6, s. 75-76.

¹⁵ Kadlecová, M., et al. Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 279 s. ISBN 978-807380-041-3, s. 122, 128, 133.

¹⁶ Balounová, J. Praxe matričních úřadů. Liberec: AZ KORT, s. r. o.

patent z roku 1784) začlenil matriční agendu pod správu státu.¹⁷ Další zásadní změny v této oblasti rodinného práva byly provedeny patentem Josefa II v r. 1783, ve kterém bylo manželství prohlášeno za občanskou smlouvu a o jeho vzniku, trvání a konci měl rozhodovat zákon a státní soud. Císař proklamoval své výlučné právo upravovat manželské poměry. Patent přinášel odlišnou úpravu manželského práva a respektoval příslušníky různých vyznání, na židovská manželství se ale nevztahoval. Obligatorně byla ponechána církevní forma sňatku. K překážkám pro vznik manželství určených katolickou církví přibýly překážky státní, a to způsobovalo problémy, neboť státní a církevní překážky se vzájemně nekryly. Kompetence církve a státu nebyly jednoznačně rozděleny. Císařský patent z roku 1787 zrovnoprávnil manželské a nemanželské děti.¹⁸

V roce 1811 vyšel Všeobecný občanský zákoník rakouský, který upravoval veškeré záležitosti související s manželstvím. Východiskem byly předpisy práva kanonického, které stát autorizoval a dohlížel na jejich realizaci. Zákoník pohlížel na manželství jako na svazek muže a ženy, který vzniká smlouvou, jejímž uzavřením se manželé zavazují k plnění vzájemných povinností. Manželství představovalo smluvní vztah, který byl založen na svobodném rozhodnutí, a jeho vzniku bránily pouze detailně popsané překážky. Koncepce manželství vycházela z nerovnoprávného postavení ženy a dávala vedoucí postavení muži. Muž byl prohlášen za hlavu rodiny a žena byla podřízena jeho moci. Až do roku 1867 byl vyžadován tzv. politický konsens, tj. souhlas orgánu veřejné správy. Udělení souhlasu bylo vázáno na důkaz, že žadatel je schopen uživit sebe i svou rodinu, že je fyzicky i mravně způsobilý. Souhlas nebyl udělován nemajetným, u nichž byla obava, že by rozmnožili řady chudiny odkázané na obecnou chudinskou péči. K podstatným změnám došlo v období bachovského absolutismu po zavedení konkordátu v r. 1855, kdy byla obnovena pravomoc církevních soudů v manželských otázkách. Pro zánik manželství stanovil zákoník možnosti, které byly odlišné podle náboženského vyznání manželů. Manželství zaniklo prohlášením za neplatné, mohlo být zrušenou rozlukou (pouze u nekatolíků), smrtí jednoho z manželů nebo prohlášením za mrtvého. Pro katolíky byla rozluka do roku 1919 zakázána, byl jim povolen pouze rozvod od stolu a lože (manželé spolu sice nežili, ale právně k zániku manželství nedošlo). Zákon o manželském právu z r. 1868 obnovil platnost občanského zákoníku z r. 1811 a vyňal otázky manželství z výlučné kompetence katolické církve. Květnovými zákony v r. 1868 byla obnovena

---

¹⁷ Balounová, J. Praxe matričních úřadů. Liberec: AZ KORT, s. r. o.

¹⁸ Kadlecová, M., et al. Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 279 s. ISBN 978-807380-041-3, s. 130-134.

platnost manželského práva občanského zákoníku pro katolíky a dále byla provedena změna v poměrech dětí z nábožensky smíšených manželství, kdy chlapci měli následovat otce, dívky matku.¹⁹ Byla zavedena civilní forma sňatku pro případ, že by církev odepřela oddávky z důvodu překážek civilním právem neuznaných a v roce 1870 byl obligatorně zaveden civilní sňatek pro osoby, které nebyly příslušníky žádné státem uznané církve.

V roce 1918, po vzniku Československé republiky, bylo tzv. recepční normou převzato dosavadní občanské právo platné na území bývalé rakousko-uherské monarchie. Rodinné poměry v Čechách, na Moravě a ve Slezsku byly upraveny Všeobecným občanským zákoníkem z roku 1811 a na Slovensku převzala recepční norma tehdejší uherské občanské právo. Tento právní dualismus způsoboval potíže po celou dobu existence první republiky. Manželská novela z roku 1919 (známá jako rozlukový zákon) upravovala formu uzavírání manželství, manželské překážky a rozlučitelnost manželství. Vztahovala se i na Slovensko, ale pouze pokud se jednalo o formu uzavření manželství. Novelou byl zaveden fakultativně civilní sňatek vedle církevního. Novela také zavedla možnost rozluky manželství jako právního zániku manželství bez ohledu na náboženské vyznání manželů a ponechala v platnosti i dřívější rozvod od stolu a lože, který ale neměl účinky právního zániku manželství. Nadřazené postavení muže v manželství a rodině stále trvalo. Manželskému otci náležela tzv. otcovská moc a pokud ji nemohl vykonávat, byl dítěti ustanoven poručník.²⁰

Kodifikační práce, které připravovaly nový zákon o rodině, byly v období Protektorátu Čechy a Morava (1939) pozastaveny. Dne 16. 3. 1939 bylo vydáno Nařízení k Výnosu vůdce a říšského kancléře, podle kterého byli příslušníci německého národa, obyvatelé protektorátu, prohlášeni za německé státní příslušníky. Německé právo se aplikovalo v případě sňatku, ve kterém byl muž německým příslušníkem. Uzavření takového sňatku muselo proběhnout před německým stavovským úředníkem. V této době nebyla jednotná právní úprava, která by se vztahovala na všechny obyvatele země, byly recipovány Norimberské zákony, které zakazovaly uzavření manželství s osobou židovského původu. Jedině ministr vnitra mohl udělit výjimku z tohoto zákazu.²¹

Zásadní změny v našem právním řádu znamenala Ústava 9. května, tj. ústavní zákon č. 150/1948 Sb. Mezi pojetím ústavy a charakterem předválečného právního řádu,

---

¹⁹ Kadlecová, M., et al. Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 279 s. ISBN 978-807380-041-3, s. 135-140.

²⁰ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. 3. dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2006. 400 s. ISBN 80-7239-192-5, s. 22-24.

²¹ Kadlecová, M., et al. Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 279 s. ISBN 978-807380-041-3, s. 147-149.

vznikaly první spory odlišných právních systémů. Některé právní normy nižší právní síly byly v rozporu s ústavou. Ústava proklamovala stejné postavení mužů a žen v rodině i ve společnosti, stejný přístup ke vzdělání i ke všem úřadům a hodnostem. Manželství, rodinu a mateřství postavila pod ochranu státu a byla odstraněna diskriminace dětí podle jejich původu. Na ústavních zásadách byl vytvořen zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném s účinností od 1. 1. 1950 a také zákon č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách některých občanských věcí právních.

Zákonem o právu rodinném došlo k vyčlenění právní úpravy o rodině z práva občanského a tím i k vytvoření nového právního odvětví. Byly sjednoceny předpisy pro celé území Československa. Manželství bylo charakterizováno jako dobrovolné a trvalé společenství muže a ženy, zákon prosadil zásadu obligatorního občanského sňatku. Manželství muselo být uzavřeno před věcně i místně příslušným místním národním výborem. Byly stanoveny čtyři zákonné překážky pro uzavření manželství – překážka bigamie, příbuzenství v přímém pokolení, vztah mezi sourozenci i mezi osobami sešvagřenými v prvním pokolení, požadavek duševního zdraví a dostatečného věku. Zákon ze závažných důvodů dovoľoval uzavřít sňatek nezletilému staršímu 16 let.²² Manželství zanikalo rozvodem na základě objektivního principu – rozvratu vztahů mezi manžely, ale nebylo je možné rozvést bez souhlasu tzv. výlučně nevinného manžela. Institut rozvodu od stolu a lože a institut rozluky manželství byl odstraněn. Majetkové vztahy mezi manžely byly upraveny na principu tzv. zákonného majetkového společenství s možností odlišné smluvní úpravy.²³ Zrušil se institut jednostranné moci otcovské a byl zaveden institut moci rodičovské, bez ohledu na to, zda jsou rodiče manžely. Od 1. ledna 1950 se stal účinným zákon č. 268/1949 Sb., o matrikách, který zaváděl jednotný systém státních matrik a pověřil jejich vedením místní národní výbory. Veškeré církevní matriky byly prohlášeny za majetek státu.

V československém právním řádu nastaly podstatné změny po vydání ústavy v roce 1960, kdy došlo také k rekonifikaci rodinného práva. Byl vydán zákon o rodině č. 94/1963 Sb. Právní úprava majetkových vztahů mezi manžely byla začleněna do občanského zákoníku. Nadále byla stanovena obligatorní civilní forma sňatku. Zákonem bylo umožněno uzavření manželství i mimo místnosti místního národního výboru a také uzavření manželství v cizině. Výraznější změna zákona o rodině nastala

---

²² Kadlecová, M., et al. Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 279 s. ISBN 978-807380-041-3, s. 150-154.

²³ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. 3. dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2006. 400 s. ISBN 80-7239-192-5, s. 25.

vydáním zákona č. 234/1992 Sb., kterým byl zaveden fakultativní civilní sňatek vedle sňatku církevního.²⁴

1.3. Rodina

Každý z nás se narodil do nějaké rodiny, která nás ovlivňovala a formovala od raného dětství. Vzpomínky, zkušenosti a zážitky z rodinného prostředí jsou u každého jiné. Pokud bychom se zeptali seniora v úctyhodném věku, jistě by nám vylíčil své dětství a vzpomínky na svoji původní rodinu jinak, než jedinec střední generace. Zcela odlišně by vnímal a popisoval rodinu mladý člověk současnosti. Výše jmenovaní vyrůstali v jiné době, za jiných sociálních, ekonomických a společenských podmínek. Rodina je „obrazem“ doby a podle její podoby můžeme usuzovat i na vývoj společnosti.

V pojetí jednotlivých společenských věd je rodina vymežována různě, každá věda se dívá na rodinu svojí „optikou“. Encyklopedie Diderot ji definuje takto: *„Rodina je původní a nejdůležitější sociální skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou. Je založena na manželství či pokrevním příbuzenství. V širším pojetí dočasné nebo trvalé společenství jednoho či více mužů s jednou či více žen (polygamie), v nejužším pojetí trvalé spojení jednoho muže a jedné ženy (monogamie). Členové rodiny jsou spojeni společným soužitím, vzájemnou morální odpovědností a vzájemnou pomocí. Z hlediska socializace je rodina skupinou primární, jejíž život je charakterizován specifickým spojením biologických, hospodářských, morálních, psychologických, právních a jiných procesů, v nichž se jednotlivé funkce realizují. Za základní jsou považovány funkce reprodukční, ekonomická, výchovná, socializační a ochranná. Konkrétní podoba rodiny, její velikost a funkce, je závislá na společenských podmínkách v dané sociální kultuře.“*²⁵

Blízké je mi vymezení podle Krause, který rodinu popisuje jako nepostradatelnou a těžko nahraditelnou instituci pro děti i dospělé. *„Je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel. Stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho v rozhodující fázi ovlivňovat.“*²⁶

Matoušek píše: *„Je prvním a závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě*

---

²⁴ Kadlecová, M., et al. Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 279 s. ISBN 978-807380-041-3, s. 155-162.

²⁵ Velký slovník naučný encyklopedie Diderot. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902723-1-2, s. 1249.

²⁶ Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-807367-383-3, s. 79.

*orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory. Tímto způsobem osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti předává - sociální dovednosti, bez kterých se ono v dospělosti neobejde.*²⁷

Hrušáková s Králíčkovou uvádějí: *„Všechny historické pokusy nahradit rodinu něčím jiným doposud ztroskotaly. Postupný přechod mnoha jejích funkcí na jiné společenské instituce způsobil, že stále výrazněji vystupuje do popředí skutečnost, že rodina je také sociální skupinou, která formuje osobnost člověka a jeho sociální charakter, a zároveň skupinou, která hraje úlohu jeho ochránce před tlakou společnosti. Je produktem společnosti, adaptuje se na společenské změny, ale současně spoluvytváří, stimuluje, komplikuje, či brzdí její rozvoj. Všechny zásadní problémy současné rodiny se promítají do celospolečenských souvislostí, a zároveň celospolečenské problémy se přímo či nepřímo dotýkají rodiny. Současná podoba rodiny je tedy výsledkem její reakce na širší společenské podmínky, které rodina byla nucena akceptovat a adaptovat se na ně.*²⁸

Hubálková zmiňuje: *„Rodinou (etymologicky) je manželský pár s dětmi, ve statistické praxi pokládáme za rodinu i pouhý manželský pár, tzv. bezdětnou rodinu, který ještě nemá dítě nebo už nemá děti, protože se odstěhovaly nebo zemřely, ev. nikdy děti neměl a mít nebude. V demografickém pojetí se za rodinu považuje zpravidla také nesezdané soužití nebo faktické manželství, tj. vztah druha a družky.*²⁹

V průběhu historického vývoje se rodina vyvíjela v různých podobách, velikostech a s různým vnitřním členěním. Základní rodina se nazývá nukleární (jaderná), je tvořena otcem a matkou, nebo pouze jedním rodičem a dětmi. Do rodiny rozšířené (velké) zařazujeme ještě prarodiče, strýce, tety a ostatní příbuzné. Rodinu, v níž jedinec vyrůstá jako dítě, nazýváme rodinou orientační a rodinu, kterou později dítě založí, označujeme jako prokreační.

V právním řádu České republiky se s legální definicí pojmu rodina nesetkáváme. Jako taková není subjektem práva, subjekty právních vztahů mohou být pouze jednotlivé fyzické osoby tvořící rodinu. Tyto osoby mohou dědit, uzavírat smlouvy, nabývat majetek. V právních normách se za osoby tvořící rodinu považují osoby blízké. Jako osobu blízkou vymezuje občanský zákoník příbuzného v řadě přímé, sourozence, manžela a partnera.

---

²⁷ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť, 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9, s. 8.

²⁸ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. 3. dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2006. 400 s. ISBN 80-7239-192-5, s. 8.

²⁹ Šubrtová, A. Dějiny populačního myšlení v českých zemích. Praha: Česká demografická společnost, 2006. 316 s. ISBN 80-2398369-5, s. 17.

Osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.³⁰ Rodina založená manželstvím má v našem právním řádu vysokou hodnotu, ale ve stále větším množství existují i jiné formy založení rodiny, např. nesezdaným soužitím nebo soužitím jednoho rodiče s dítětem. Zákon tyto a jiné formy založení rodiny přímo nezmiňuje. Z ustanovení zákona o rodině můžeme vyvodit, že rodina je chápána především ve vztahu rodič a dítě. Nezastupitelnost a význam rodiny jsou deklarovány v Listině základních práv a svobod (dále jen „Listina“), kde je zakotvena ochrana rodičovství, rodiny, dětí a mladistvých. Dále je ženě v těhotenství zaručena zvláštní péče, děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva. Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů a děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena, nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu a na základě zákona.³¹

V souvislosti s rodinným právem je třeba zmínit mezinárodní dokument světového významu Úmluvu o právech dítěte (dále jen „Úmluva“), uveřejněnou ve Sbírce zákonů jako sdělení FMZV č. 104/1991 Sb. Úmluva je součástí právního pořádku České republiky a ve své preambuli deklaruje rodinu jako základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí. Rodina musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „SPOD“), ve znění pozdějších předpisů, uvádí jeden ze základních principů fungování rodiny a to právo a povinnost rodičů společně vychovávat a pečovat o děti. Avšak nastávají situace, kdy rodiče nemohou, nechtějí a nebo nejsou schopni svoje děti vychovávat a chránit je. V takových případech nastupuje povinnost státu a jeho orgánů. Zákon SPOD určuje míru intervence státu do soukromí rodinného života.³²

Od vstupu České republiky do Evropské unie jsou pro náš stát závazné i prameny práva Evropské unie. Pokud jde o rodinné právo, jedná se o nařízení Rady č. 2201/2003,

---

³⁰ § 116 Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ Čl. 32 Listina základních práv a svobod.

³² Novotná, V., Průšová, L. K vybraným otázkám osvojení dětí. Praha: Linde, 2004. 159 s. ISBN 80-86131-56-4, s. 13-14.

o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti.³³

1.4. Manželství

Manželství bylo historicky vždy základem rodinného práva (viz 1.1. a 1.2.). Současná právní definice uvádí, že manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem a jako hlavní účel manželství zmiňuje založení rodiny a řádnou výchovu dětí.³⁴

Z pojmu manželství jako jediného právem uznaného právního vztahu mezi mužem a ženou lze vyvodit, že důsledky, s nimiž zákon spojuje skutečnost uzavření manželství, neplatí při faktickém soužití muže a ženy jako druha a družky. Společenský účel manželství vyplývá z funkcí manželství, popřípadě jím založené rodiny. Mezi tyto funkce patří funkce biologická, výchovná a ekonomická. Manželství s nezletilými dětmi plní především funkci výchovnou.³⁵

V každém stádiu manželství některá z těchto funkcí převažuje, zatímco jiné jsou méně důležité. Uzavřou-li manželství mladí lidé, převažuje funkce biologická (sexuálního soužití). Po narození dětí je nejdůležitější funkcí manželství jejich výchova. Ve stáří je zdůrazněna vzájemná pomoc manželů, neboť v této době již nemusí být některý z manželů zcela zdrav, a pak je odkázán na pomoc druhého.³⁶

Manželství je vztahem pouze mezi jedním mužem a jednou ženou. Právní úprava je založena na principu monogamie vyplývajícího z evropských křesťanských a kulturních tradic. Je vztahem rovnoprávným a rovnoprávnost muže a ženy ve společnosti je zakotvena v čl. 3 Listiny základních práv a svobod a v zákoně o rodině.³⁷

Institut manželství je svobodným a dobrovolně uzavřeným životním společenstvím. Dobrovolnost rozhodnutí o vstupu do manželství znamená, že nikdo nemá právní možnost vynutit si uzavření manželství a k uzavření manželství není třeba souhlasu třetích osob (např. rodičů nebo státního orgánu). Jestliže nezletilý ve věku šestnácti až osmnácti let nebo osoba trpící duševní poruchou potřebují ke vzniku platného manželství souhlas

---

³³ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. 3. dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2006. 400 s. ISBN 80-7239-192-5, s. 30.

³⁴ § 1 Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵ Holub, M., et al. Zákon o rodině, komentář a předpisy související. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-517-6, s. 13.

³⁶ Choděra, O. Partnerství, manželství a paragrafy. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s r. o., 2002. 108 s. ISBN 80-247-0217-7, s. 10-11.

³⁷ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. 3. dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2006. 400 s. ISBN 80-7239-192-5, s. 52

soudu, je tomu tak proto, že tyto osoby nesplňují obecné zákonné podmínky pro uzavření manželství. Při splnění zákonných podmínek je na uzavření manželství právní nárok.

1.5. Nesezdané soužití

Historie nesezdaného soužití

Je volný svazek mezi mužem a ženou starší než manželství? Problém, který tato otázka otevřela, se objevil až s působením křesťanství v Evropě. Většina starověkých národů znala více druhů manželství, respektive druhů soužití mezi mužem a ženou. Vedle řádného manželství, uzavřeného „opravdovým sňatkem“, existovaly i volnější formy svazků, u Germánů Friedelehe a u Římanů konkubinát (concupinat). Germáni rozlišovali oficiální sňatek Muntehe (většinou z rozhodnutí rodiny a provázený obdarováním nevěstina otce) a již zmiňované Friedelehe – „manželství z náklonnosti“. Tento svazek vznikl bez obřadu a bez zásahu rodičů. Docházelo k němu dohodou mezi mužem a ženou, ale i únosem ženy. Děti narozené z tohoto soužití nebyly legitimní, ale neztrácely nárok na následnictví, pokud to bylo otcovým přáním nebo neměl-li otec jiné dědice.³⁸ Podobně i římské právo rozeznávalo více druhů svazků, resp. manželství mezi ženou a mužem (viz 1.1.) Lze se domnívat, že rozdíl mezi volným sňatkem a řádně uzavřeným manželstvím byl tehdy také v rovině osobní a citové. Volné soužití bylo založeno více na vzájemném souhlasu, bylo soukromou záležitostí. Řádná manželství už podléhala jiným přísnějším pravidlům, která se řídila zájmy rodiny a tehdejší společnosti. Volné soužití, i když se z něho narodily děti, muselo vždy „ustoupit“ řádně uzavřenému manželství. Příkladem mohou být zapuzené konkubíny, se kterými muž žil v dlouholetém svazku, z něhož vzešly také děti. Soukromé zájmy byly potlačovány ve prospěch zájmů mocenských, muži se neženili z lásky, ale z povinnosti. Na tuto problematiku je potřeba nahlížet v kontextu doby, neboť v každém historickém období platily jiné sociální, právní a morální normy.

Tridentský koncil v r. 1563 stanovil závaznou formu a podmínky uzavření manželství. Pokud dvojice nebyla oddána před oltářem, žila v nelegálním konkubinátu, což bylo odsuzováno jako těžký hřích, a pro takový způsob života byly stanoveny přísné tresty.

---

³⁸ Bologne, J. C. Svatby (Dějiny svatebních obřadů na Západě). 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1997. 390 s. ISBN 80-7207-054-1, s. 19-25.

Právně tedy konkubinát neexistoval. Pokud manželství nebylo uzavřeno předepsanou formou, stalo se neplatným. I přesto muži a ženy spolu nepřestávali žít ve volných svazcích, muži z vyšší společnosti si mohli dovolit vztahy mimomanželské. Historie evropských šlechtických a panovnických rodů je bohatá na příklady levobočků, kteří byli uznáni za legitimní nástupce a dědice. V těchto případech byla církev tolerantní, protože manželské záležitosti ustupovaly mocenským zájmům.

V 19. století volné svazky přibývaly, zejména v lidových vrstvách ve městech. Kvůli chudobě, ale i z přesvědčení nebo nevědomosti dělnické dvojice žily společně, aniž by se nechaly oddat před farářem nebo starostou. Tento druh nelegitimních vztahů vznikal především z bídy. Páry uzavřely často zákonný sňatek až po narození dětí, aby neztěžovaly jejich právní a sociální postavení ve společnosti. Volný svazek se například zavedl do praxe v novém sovětském státě, kde vedle řádného manželství stačilo i prohlášení o společném soužití.

Počátkem 20. století nastala doba, kdy se na základě veřejného mínění měnil postoj k mimomanželskému soužití a například ve Francii se poprvé od antického Říma dostalo konkubinátu zákonného postavení.³⁹

Od druhé poloviny 20. století se ve vyspělých evropských státech odehrávají výrazné změny v demografickém a rodinném chování. Mezi nejvýznamnější patří různorodost rodinných forem, pokles úrovně porodnosti a sňatečnosti, odkládání sňatků a porodů do vyššího věku, vzestup rozvodovosti a opakovaných manželství, všeobecná zaměstnanost žen a hluboké změny v mužské a ženské roli. Stoupá počet nesezdaných soužití před, po a místo manželství.⁴⁰

Skandinávské země byly prvními průkopníky, mezi kterými se po druhé světové válce začaly rozšiřovat alternativy partnerských soužití k manželství v podobě a formě, jakou známe dnes. Rabušic uvádí, že tato soužití jsou hojně rozšířena v zemích západní Evropy, USA, Kanady, Austrálie, a zdůrazňuje výrazný vzestup kohabitací. Největší podíl nesezdaných soužití je ve Švédsku a Dánsku, o něco méně ve Finsku a Norsku. Francie patří k zemím se střední úrovní kohabitace. Nejméně se vyskytuje v Irsku a v zemích jižní Evropy, tedy Španělsku, Portugalsku, Itálii, Řecku. Vysoká religiozita těchto zemí zřejmě ovlivňuje menší výskyt kohabitací. Z nesezdaného soužití, původně deviantního

---

³⁹ Bologne, J. C. Svatby (Dějiny svatebních obřadů na Západě). 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1997. 390 s. ISBN 80-7207-054-1, s. 287-304.

⁴⁰ Možný, I. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. 311 s. ISBN 80-86429-58-X, s. 17.

a právně postižitelného chování, se v severských zemích stala sociální instituce uznávaná zákonodárstvím a pro mladou generaci představuje téměř sociální normu.⁴¹

Vývoj nesezdaného soužití v České republice

Podle Chaloupkové a Šalamounové se Česká republika v období po druhé světové válce začala, obdobně jako ostatní státy socialistického bloku, výrazně odlišovat od evropských demokratických zemí. Pro komunistickou éru naší země byl charakteristický nízký věk vstupu do manželství a po sňatku zpravidla následovalo v krátké době narození dětí. Často byly sňatky uzavírány z důvodu těhotenství partnerky. Rozvod se stal obecně přijímaným řešením problémů a neshod v manželství. Soužití dvou lidí bez uzavření sňatku bylo zpočátku společností tolerováno spíše u rozvedených a ovdovělých jedinců, kteří již manželstvím prošli. Takoví partneři byli motivováni především ekonomickými důvody, protože s další svatbou by již nezískali žádné výhody, např. vdovský či vdovecký důchod. První uzavřená manželství mladých byla výrazně podporována státem, především formou novomanželských půjček nebo lepší možnosti získat byt.⁴² Podle Možného nesezdané soužití v případě mladých párů, chápané jako „manželství na zkoušku“, nebylo již na počátku osmdesátých let minulého století ničím neobvyklým. Před sňatkem spolu bydlela asi třetina snoubenců, průměrně toto soužití trvalo asi rok a většinou vedlo k uzavření manželství. Po změně režimu počátkem 90. let došlo k výrazným změnám v celé společnosti a ke změně reprodukčního a rodinného chování. Otevření společnosti a ekonomiky zvýšilo hodnotu ztracených příležitostí. Lidé měli možnost cestovat, podnikat a také se zvýšila dostupnost univerzitního vzdělání. Sňatek a rodičovství ztratily pro mladou generaci atraktivitu a byly odkládány do pozdějšího věku. Sňatečnost svobodných prudce klesla, sňatky -náciletých se téměř nevyskytují. Začal přibývat počet párů žijících spolu v nesezdaném soužití a změnila se i povaha jeho charakteru. Výrazně klesla a klesá porodnost, stále více mladých párů či mladých žen už nespojuje rodičovství s manželstvím. V této souvislosti neustále stoupá počet dětí narozených mimo manželství.⁴³

Z celoevropského hlediska nejde o výjimečný vývoj, Česká republika se těmito demografickými změnami přiblížila k zemím západní Evropy. Tyto zásadní proměny

---

⁴¹ Rabušic, L. Kde ty všechny děti jsou? Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 265 s. ISBN 80-86429-01-6, s. 194-195.

⁴² Chaloupková, J., Šalamounová, P. Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě. SÚAV ČR, 2004. ISBN 80-7330-062-1, s. 13.

⁴³ Možný, I. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. 311 s. ISBN 80-86429-58-X, s. 255-258.

podnítily zájem sociologie a vznikla celá řada teorií, které různě vysvětlují nastalé poměry. Teorie lze rozdělit do dvou skupin. První skupinu představují tzv. normativní či kulturní teorie, druhou teorie racionální volby. Normativní teorie kladou důraz na význam hodnot a preferencí v lidském chování a změny rodinného života zdůvodňují změnou a posunem hodnot, aspirací a očekávání. Většina autorů těchto teorií zdůrazňuje za klíčovou sekularizaci, individualismus a novou ideologii týkající se postavení mužů a žen ve společnosti. I když tyto teorie neodmítají faktory ekonomické a strukturální, vycházejí spíše z předpokladu, že technologické změny, modernizace a rozvoj sociálního státu umožnily změnu hodnot, které ovlivňují lidské chování. Teorie racionální volby na rozdíl od normativních teorií vysvětlují chování lidí a sociální jevy na základě předpokladu, že jednotliví aktéři se chovají racionálně v ekonomickém smyslu. Věnují pozornost objektivním podmínkám a analyzují faktory, které vstupu do manželství brání nebo ho naopak podporují bez ohledu na zastávané hodnoty.⁴⁴

Vymezení pojmu

Nesezdané soužití je v odborné literatuře nazýváno faktickým manželstvím, soužitím druha a družky, manželstvím na zkoušku, kohabitací, svobodným svazkem, konkubinátem. Poslední uvedené pojmenování je právní termín, který se používá stále méně. V přesném smyslu žena žijící ve faktickém manželství bez legálního statusu je právně konkubína.⁴⁵ Mezi lidmi se ujal hovorový výraz život „na psí knížku“ nebo soužití „na hromádce“. Zahraniční odborníci používají označení společné soužití (living together), konsenzuální svazek (consensual union), dvoustupňové manželství (two-step marriage), kamarádké manželství (companionate marriage), manželství na zkoušku (trial marriage), manželství bez dokladů. Většina přijímá termín nesezdané soužití neboli nesezdaná kohabitanace (unmarried cohabitation).⁴⁶

Český právní řád tento druh rodinného soužití stejně a uceleně nedefinuje, nepojmenovává a neupravuje. O nesezdané soužití se jedná tehdy, jestliže dvě osoby odlišného pohlaví vytvoří společný a trvalý svazek podobný manželství. Svazek je charakteristický také společným bydlením a hospodařením bez uzavření manželství. Nesezdanému soužití, právům a povinnostem druha a družky, jejich vzájemným nárokům

---

⁴⁴ Hamplová, D. Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním. SÚAV ČR, 2003. ISBN 80-7330-029-X.

⁴⁵ Pavlík, Z., Kalibová, K. Mnohojazyčný demografický slovník. Praha: Česká demografická společnost, 2005. 184 s. ISBN 80-239-4864-4, s. 78.

⁴⁶ Rabušic, L. Kde ty všechny děti jsou? Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 265 s. ISBN 80-86429-01-6, s. 193.

věnují pozornost také normy mezinárodního práva. Strassburská judikatura dovodila, že svazek muže a ženy, kteří neuzavřeli manželství, je nutné považovat za základ rodiny a obdobně jako rodinu jej chránit. Pro nesezdané soužití mohou být velmi důležité termíny domácnost, osoby blízké a osoby spolužijící.

Nesezdaný svazek mezi mužem a ženou může mít mnoho podob a forem. Jací lidé se rozhodnou žít v tomto vztahu a jaké motivy je k tomuto rozhodnutí vedou? Jak uvádí Rabušic, tradiční vzorce cesty do manželství a rodiny již neplatí. Sňatek, který bývá vynecháván, již není podmínkou pravidelného sexuálního života, lidé spolu žijí v nesezdaném soužití a do tohoto svazku se rodí i děti. Často je vynechána i doba chození a namlouvání a partneři spolu hned začínají žít. Podle tohoto autora lze specifikovat čtyři základní podoby nesezdaného soužití.

- Porozvodové nesezdané soužití – zakládají jej lidé, kteří si prožili rozvod a většinou již nemíní uzavírat nový sňatek.
- Snoubenecké nesezdané soužití – nastává u partnerů, kteří pomýšlejí v krátkém či delším časovém horizontu na uzavření sňatku. Bývá považován za moderní variantu cesty do manželství.
- Dočasné nesezdané soužití – nastává v případě dvou mladých lidí, nahrazena je doba „chození spolu“. Může nastat v případě mladého páru, který začíná svou milostnou a sexuální dráhu a nepomýšlí na sňatek. Vzniká ovšem i po rozvodu, kdy jedinci nechtějí uzavřít nové manželství, ale nevyhovuje jim osamělý život bez partnera.
- Nesezdané soužití namísto manželství – soužití mladých lidí, kteří nehodlají uzavřít manželství a z tohoto svazku se rodí i děti.

Jak je patrné, mezi výše uvedenými typy mohou být značné rozdíly, které budou mít vliv na kvalitu a dlouhodobost vztahu do budoucna. S jinými hodnotami a zkušenostmi budou vztah vytvářet mladí lidé v období zamilovanosti a počáteční fázi svého vztahu a jinak jedinci, kteří již učinili nějaké formální kroky, např. založili společnou domácnost s úmyslem dlouhodobě spolu žít a jsou posuzováni z hlediska právního řádu jako druh a družka.⁴⁷

Obdobně uvádějí hlavní typy nesezdaného soužití Chaloupková s Šalamounovou. V prvním příkladu definují nesezdaný vztah jako předmanželské soužití. Týká se především mladých lidí a je určitou obměnou fáze namlouvání a chození. Trvalost není

---

⁴⁷ Rabušic, L. Kde ty všechny děti jsou? Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 265 s. ISBN 80-86429-01-6, s. 197.

dlouhá, soužití buď směřuje ke svatbě nebo k rozchodu. Sňatek nastává obvykle tehdy, když je partnerka těhotná.

Další typ partnerského soužití zmiňují výše uvedené autorky jako skutečnou alternativu k manželství. Od předmanželských svazků se odlišuje přítomností dětí. Podle Kiermana se tyto páry nacházejí převážně mezi sociálně slabšími, rodiny mají nižší příjem, vyskytuje se u nich větší pravděpodobnost přijímat podpory a sociální dávky, ohrožující je nezaměstnanost a příznačná byla také práce v částečně nebo úplně nekvalifikovaných profesích.

Kromě manželství a kohabitace se objevuje další fenomén formy intimního životního stylu (v zahraniční literatuře se uvádí název Living Apart Together, LAT). Jedná se o stav, kdy si muž a žena ponechávají vlastní bydlení a vlastní hospodaření. Střídavě u sebe bydlí nebo bydlí na nějaký čas sami. Okolí ale ví, že spolu žijí, bydlí a „patří k sobě“.⁴⁸

---

⁴⁸ Chaloupková, J., Šalomounová, P. Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě. SÚAV ČR, 2004. ISBN 80-7330-062-1, s. 15.

2. Vznik a zánik manželství a nesezdaného soužití

2.1. Vznik manželství a nesezdaného soužití

Vznik manželství

Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství, učiněným před příslušným orgánem. Prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků. Pro vznik manželství postačuje souhlasné projevení vůle uzavřít manželství. Následný zápis do matriky, na jehož základě se vydává oddací list, má pouze evidenční charakter. Orgán, před kterým se veřejně činí prohlášení, je povinen dbát na slavnostní ráz sňatku. Porušení slavnostní formy nemá vliv na existenci manželství. Veřejnost při uzavírání manželství je v podstatě zastoupena svědky a matrikářem. Požadavek účasti dvou svědků je požadavkem tradičním, oba jsou svědky úkonu. Pro funkci svědka není předepsána žádná náležitost, zpravidla by měl být zletilý a způsobilý chápat průběh obřadu. Po souhlasném prohlášení o uzavření manželství svědci spolu s novomanželi, oddávajícím a matrikářem podepisují zápis o uzavření manželství. Ještě před uzavřením sňatku probíhá tzv. předoddavkové řízení, v jehož rámci vyplňují snoubenci i další prohlášení. Důležité je např. prohlášení, že jim nejsou známy okolnosti, které by vylučovaly uzavřít manželství, že jsou seznámeni se svým zdravotním stavem, že zvážili úpravu budoucích majetkových vztahů, uspořádání budoucího bydlení a hmotného zajištění rodiny po uzavření manželství. Snoubenci se dohodnou také na příjmení, které může být společné po jednom z nich, dále si může každý ponechat své dosavadní příjmení a nebo vedle společného příjmení používat na druhém místě příjmení dřívější. V případě, že si každý ponechá své příjmení, dohodnou se, jaké bude příjmení společných dětí. Není možné, aby děti měly příjmení rozdílná (např. dívka po matce, chlapec po otci). Právní úprava předoddavkového řízení je uvedena v zákoně č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Předoddavkové řízení se povinně provádí pro sňatky civilní i církevní a příslušným k jeho provedení je ten matriční úřad, v jehož správním obvodu má být manželství uzavřeno. Snoubenci, kteří neuzavírají své první manželství, předkládají příslušný doklad, kterým prokazují, že předcházející manželství zaniklo (úmrtí manžela, prohlášení manžela za mrtvého, rozvod manželství, rozhodnutí o prohlášení manželství za neplatné). Jde-li o nezletilou osobu starší 16 let, dále osobu, jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena, nebo osobu, která je stížena duševní poruchou, která by měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům, je nutné předložit rozsudek soudu

o povolení uzavřít manželství. Je-li jeden ze snoubenců v ohrožení života, proběhne zjednodušené předoddavkové řízení. Jen zcela výjimečně lze uzavřít manželství zástupcem na základě povolení příslušného orgánu, který posuzuje závažnost důvodu (např. delší pobyt snoubence v cizině, nemoc, zájem na utajení jeho pobytu v souvislosti s ochranou svědka).

Současná právní úprava umožňuje dvě zcela rovnoprávné formy sňatku, a to sňatek občanský a sňatek církevní. Jak již bylo zmíněno, pro obě formy sňatku je povinné předoddavkové řízení. Občanský sňatek se uzavírá před orgánem státu. Zákon o rodině přesně vymezuje osoby, které mohou přijmout souhlasné prohlášení snoubenců o vstupu do manželství. Prohlášení o uzavření manželství musí být učiněno za přítomnosti matrikáře. Uzavřít manželství lze na místě obvyklém (např. obřadní síň na radnici) nebo lze na základě žádosti snoubenců povolit uzavření sňatku ve správním řízení na jiném vhodném místě (např. park, zahrada, vhodná budova, volná příroda apod.). V případě uzavření církevního sňatku učiní snoubenci prohlášení před příslušným orgánem církve, a to před osobou pověřenou oprávněnou církví nebo náboženskou společností. Manželství se uzavírá v místě určeném předpisy církve nebo náboženské společnosti pro náboženské obřady nebo náboženské úkony. Církev nebo náboženská společnost musí být oprávněná uzavírat manželství a musí být registrovaná Ministerstvem kultury České republiky podle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností. Církevní sňatek může být uzavřen až poté, kdy snoubenci předloží oddávajícímu osvědčení vydané příslušným matričním úřadem v předoddavkovém řízení a toto osvědčení nesmí být starší tří měsíců. Bez předložení tohoto osvědčení manželství nevznikne. Charakter obřadu je upraven vnitřními předpisy církve či náboženské společnosti.⁴⁹

Vznik nesezdaného soužití

Nesezdané soužití muže a ženy nevzniká na základě žádného rituálu potvrzeného církví nebo státním orgánem, je neinstitucionalizovaným faktickým vztahem. Manželství vzniká uzavřením sňatku a tuto formu vzniku nesezdané soužití pochopitelně postrádá. Vymezení práv a povinností mezi manžely, společné jmění manželů, vyživovací povinnost mezi manžely, případně rozvedenými manžely, výhodnější dědická práva ze zákona, to vše jsou skutečnosti, které se týkají pouze manželství. I když náš právní řád nemá jednotné

---

⁴⁹ Holub, M., et al. Zákon o rodině. Komentář a předpisy souvisící. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-517-6, s. 21.

označení a komplexní úpravu nesezdaného soužití jako alternativní formy vztahu mezi mužem a ženou, přesto je akceptuje v některých právních normách. Jak již bylo zmíněno tak i v normách mezinárodních, kdy je rodina založená nesezdaným soužitím postavena na roveň rodině založené manželstvím. Na nárůst osob žijících v nesezdaném soužití reagovalo také právo sociálního zabezpečení v zákoně o státní sociální podpoře (č. 117/1995 Sb.), zákoně o životním a existenčním minimu (č. 110/2006 Sb.), zákoně o zaměstnanosti (č. 435/2004 Sb.), zákoně o nemocenském pojištění (č. 187/2006 Sb.) a zákoně o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením (č. 329/2011 Sb.). Stěžejním právním předpisem v úpravě vztahů mezi druhem a družkou je občanský zákoník. Vymezuje pojem domácnost, kterou tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Dalším důležitým termínem je v občanském právu osoba blízká, za kterou je považován příbuzný v řadě přímé, sourozenec, manžel a dále jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.⁵⁰

Rodinné právo vymezuje pouze institut manželství, jiný vztah mezi mužem a ženou nezmiňuje, neupravuje vzájemné osobní a majetkové vztahy mezi druhem a družkou. Zákon o rodině sice preferuje rodinu založenou manželstvím, nečiní však rozdíly mezi dětmi narozenými v manželství a dětmi narozenými v nesezdaném soužití. Právní úprava je tedy založena na existenci rodičovství, ne manželství.

2.2. Zánik manželství a nesezdaného soužití

Zánik manželství

Manželství je právním vztahem, jehož vznik a zánik jsou stanoveny zákonem předepsaným způsobem. ZoR rozlišuje tři způsoby zániku manželství, a to:

- a) zánik manželství smrtí jednoho z manželů
- b) zánik manželství prohlášením jednoho z manželů za mrtvého
- c) zrušení manželství rozsudkem soudu o rozvodu manželství.

---

⁵⁰ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. 3. dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2006. 400 s. ISBN 80-7239-192-5, s. 163-164.

Smrt jednoho z manželů představuje nejpřirozenější způsob zániku manželství. Smrt musí být prokázána předepsaným způsobem tj. vydáním úmrtního listu.

Na roveň smrti je kladeno i prohlášení manžela za mrtvého. Jestliže smrt nelze prokázat předepsaným způsobem, soud fyzickou osobu prohlásí za mrtvou, zjistí-li její smrt jinak. Za mrtvou soud prohlásí také nezvěstnou fyzickou osobu, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem usoudit, že již nežije.⁵¹ Řízení o prohlášení za mrtvého je upraveno v §§ 195 – 200 občanského soudního řádu. V případě nezvěstnosti stanoví soud nezvěstnému opatrovníka a vyhláškou nebo jiným vhodným způsobem vyzve nezvěstného, aby se do jednoho roku přihlásil, a každého, kdo o něm ví, aby o něm podal v téže lhůtě zprávu soudu nebo opatrovníkovi. V rozsudku pak uvede den, který platí za den smrti nezvěstného, popřípadě den, který nezvěstný nepřežil. Manželství zanikne dnem, kdy rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého nabude právní moci. Jestliže se zjistí, že osoba prohlášená za mrtvou je naživu, anebo žila v den, od něhož ještě neuplynula přiměřená doba, aby nezvěstný mohl být prohlášen za mrtvého, soud své rozhodnutí zruší. V tom případě se této osobě obnovují znovu veškerá práva a povinnosti, s jedinou výjimkou, a tou je manželství, jestliže mezitím druhý manžel uzavřel nové manželství. K obnovení manželství by nedošlo ani v případě, že by druhé manželství mezitím zaniklo (smrtí nebo rozvodem). Jestliže manžel toho, kdo byl prohlášen za mrtvého, v mezidobí do zrušení tohoto rozhodnutí neuzavřel nové manželství, původní manželství se obnoví.⁵² Zákon nestanoví, zda původní manželství se obnovuje ex tunc nebo ex nunc. Povaha věci vyžaduje, aby důsledky byly vázány k okamžiku zániku původního manželství, přestože některými majetkovými důsledky vznikají obtížně řešitelné situace. To platí především v otázkách dědického práva, jestliže majetek přešel v mezidobí na dědice.⁵³ Případy, kdy se náhle objeví manžel prohlášený za mrtvého a jeho manželka uzavřela nové manželství, nejsou vzácnou výjimkou.

Rozvod je jediný způsob zrušení manželství za života obou manželů. Úprava zákona o rodině přijatá zákonem č 91/1998 Sb. upravila nově podmínky rozvodu. Podle této právní úpravy lze rozvod rozdělit takto:

---

⁵¹ § 7, odst. 2 zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵² Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. 3. dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2006. 400 s. ISBN 80-7239-192-5, s. 115.

⁵³ Holub, M., et al. Zákon o rodině. Komentář a předpisy související. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-517-6, s. 39.

- sporný rozvod (§ 24 ZoR),
- nesporný neboli smluvený rozvod (24a ZoR),
- ztížený rozvod (s tzv. tvrdostní klauzulí podle ust. § 24b ZoR).

Základní úpravou rozvodu manželství je sporný rozvod, kdy soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je již trvale a hluboce rozvráceno, že nelze očekávat jeho obnovení, a přitom bere v úvahu příčiny rozvratu. V rámci řízení musí dojít k prokázání kvalifikovaného rozvratu. Je-li kvalifikovaný rozvrat prokázán, je možné manželství rozvést i proti vůli druhého manžela, není tedy vyžadován jeho souhlas. Mimo existence kvalifikovaného rozvratu se zkoumají také příčiny, které k tomuto rozvratu vedly.

Smluvený rozvod je rozvodem bez zjišťování příčin rozvratu, kdy jeho podmínkou je, aby manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí. Soud manželství rozvede, jsou-li předloženy písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost a pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.

Z důvodu zvýšení ochrany manžela, který s rozvodem nesouhlasí, se používá tzv. ztížený rozvod s tvrdostní klauzulí. Soud nevyhoví návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma. Ochrana však není absolutní, soud nemůže druhého manžela nutit, aby se svým manželem žil v manželství proti jeho vůli. Toto manželství bude rozvedeno, jakmile spolu manželé nebudou žít dobu delší než tři roky.

Nově jsou upraveny i porozvodové vztahy k dětem a jejich ochrana v souvislosti s rozvodem rodičů. Pro všechny varianty rozvodu platí, že pokud mají manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody. Manželství tedy nelze rozvést, pokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. V tomto soudním řízení soud určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak bude každý z rodičů přispívat na jeho výživu. Dítě může být svěřeno do společné, popř. střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte.

Se zánikem manželství dochází k zániku veškerých práv a povinností mezi manžely, které upravuje zákon o rodině. Zanikají veškeré majetkové vztahy, tedy společné jmění manželů, společný nájem bytu a dále vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely.

Manžel, který přijal příjmení druhého manžela, může do jednoho měsíce po právní moci rozhodnutí o rozvodu oznámit matričnímu úřadu, že přijímá opět své dřívější příjmení, popřípadě, že upouští od užívání společného příjmení vedle příjmení dřívějšího. Po uplynutí měsíční lhůty je možné změnit příjmení jen povolením změny podle § 72 a násl. zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

Zánik nesezdaného soužití

Obdobně jako vznik tak zánik nesezdaného soužití podléhá pouze rozhodnutí muže a ženy, je rozhodnutím neformálním. Pokud jeden z partnerů již nechce ve společném soužití pokračovat, nepotřebuje schválení žádné instituce a samozřejmě ani schválení partnera, se kterým se rozchází. Zánik nesezdaného soužití není potvrzen žádným úředním rozhodnutím. Po právní stránce je tedy rozchod snadnější. Partneři, kteří se rozešli, k sobě nemají žádné právní nároky. Stejně jako vznik nesezdaného soužití, tak i ukončení volného vztahu, někdy i dlouholetého, se řídí morálními normami. Způsob a důstojnost rozchodu nesezdaného páru jsou podmíněny také jejich charakterovými a morálními kvalitami. V případě, že svým soužitím založili rodinu a mají nezletilé děti, jejich rodičovská práva a povinnosti jsou upraveny obdobným způsobem jako vztahy jiných rodičů, kteří spolu nežijí.

Fakticky může nastat i zánik nesezdaného soužití také úmrtím jednoho z partnerů nebo prohlášením partnera za mrtvého.

3. Osobní a majetkové vztahy, vyživovací povinnost

3.1. Osobní a majetkové vztahy mezi manžely

Práva a povinnosti v manželství

Uzavřením manželství vznikají manželům přímo ze zákona vzájemná práva a povinnosti a zanikají nejpozději se zánikem manželství. Faktický rozpad vzájemného vztahu spolu s odděleným bydlením a s odloučením ještě nevede k zániku veškerých práv a povinností spojených s manželstvím. Za takové situace může být vymahatelnost manželských práv a povinností komplikovaná. To, že spolu manželé fakticky nežijí, neznamená, že by k sobě vzájemně ztratili svá práva a povinnosti. Manželství, i když formálně, existuje dál. Práva a povinnosti mezi manžely reguluje Listina základních práv a svobod, zákon o rodině a občanský zákoník.⁵⁴ Ústavní zásada o rovnoprávnosti muže a ženy se projevuje v ustanovení § 18 ZoR, kde se uvádí, že muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí. Za nedodržení těchto povinností není stanovena žádná sankce. Manžela nelze donutit k tomu, aby zmíněná ustanovení dodržoval.

Manželství funguje na principu solidarity. Dle § 19 ZoR o uspokojování potřeb rodiny jsou oba manželé povinni pečovat podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Poskytování peněžních a jiných prostředků na náklady společné domácnosti může být zcela nebo zčásti vyváženo osobní péčí o společnou domácnost a děti. Společnou domácnost podle § 115 občanského zákoníku tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Neplní-li jeden z manželů svoji povinnost hradit náklady společné domácnosti, rozhodne na návrh druhého manžela ve věci soud. Návrh k soudu je oprávněn podat kterýkoli z manželů.

O záležitostech rodiny podle § 20 zákona o rodině rozhodují manželé společně. Nedohodnou-li se o podstatných věcech, rozhodne na návrh jednoho z nich soud. Jedná se o neshody vyplývající ze vztahu mezi manžely a o záležitosti podstatného rázu.

---

⁵⁴ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. 3. dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2006. 400 s. ISBN 80-7239-192-5, s. 88.

Podle § 21 odst. 1 ZoR mají manželé právo se vzájemně zastupovat v běžných záležitostech, přijímat za sebe běžná plnění. Co je běžným plněním je nutné posuzovat podle konkrétní situace. Při zastupování druhého jedná manžel jako zástupce ze zákona, aniž potřebuje zvláštní plnou moc. Manžel by nemohl být zastoupen druhým z manželů tam, kde musí jednat osobně. V ustanovení § 21 odst. 2 ZoR jednání jednoho manžela při obstarávání běžných záležitostí rodiny zavazuje oba manžely společně a nerozdílně. Manželé jsou tímto ustanovením vzájemně vázáni. Při obstarávání záležitostí, které svým obsahem překračují rámec běžných záležitostí rodiny, je třeba souhlasu druhého manžela, jinak by byl podle § 145 odst. 2 občanského zákoníku takový právní úkon neplatný.

Majetkové vztahy manželů

Součástí manželství je společný majetek, který manželé nabývají za doby trvání manželství, tzv. institut společného jmění manželů (dále jen „SJM“), který je upraven v §§ 143-151 občanského zákoníku. SJM podle § 143 občanského zákoníku tvoří majetek a závazky, které byly získány jedním či oběma manžely v době trvání manželství s výjimkou věcí získaných darováním, dědictvím, věcí určených pro osobní potřebu, věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, věcí ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů či závazků vyplývajících z výlučného vlastnictví jednoho z manželů a závazků přesahujících rámec běžných záležitostí rodiny bez udělení souhlasu druhého manžela.

Zákonem stanovený rozsah SJM však mohou manželé modifikovat podle § 143a formou notářského zápisu. Rozsah společného jmění je možné dohodou rozšířit či zúžit. Manželé mohou zcela nebo zčásti vyhradit vznik SJM ke dni zániku manželství, pokud nejde o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti.

Muž a žena, kteří chtějí uzavřít manželství, mohou uzavřít tzv. předmanželskou smlouvu. Potencionální manželé mohou již do budoucna zúžit nebo rozšířit rozsah společného jmění, či vyhradit jeho vznik až ke dni zániku manželství.

Pokud se neprokáže opak, má se za to, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří SJM. Majetek tvořící SJM užívají a udržují oba manželé společně a obdobně závazky plní oba společně a nerozdílně.

Společné bydlení manželů

Společné bydlení manželů je upraveno v občanském zákoníku a manželé mohou bydlet na základě těchto právních důvodů:

- společný nájem bytu manžely (§§ 703 a násl. OZ) – vzniká okamžikem uzavření manželství,
- společný podnájem bytu nebo části bytu manžely (§ 719 OZ) – vzniká společnou smlouvou manželů jako podnájemců a nájemce za souhlasu pronajímatele, tj. vlastníka,
- společné vlastnictví domu (§ 137 a násl., § 143 a násl. OZ) – jedná se o součást SJM nebo o podílové spoluvlastnictví,
- společné vlastnictví bytu – může se jednat o součást SJM nebo o podílové spoluvlastnictví,
- dům nebo byt užívaný na základě věcného břemene doživotního bydlení (§ 151n a násl OZ),
- odvozené důvody bydlení – jde o případy, kdy manželka a celá rodina mají odvozené právo bydlení jako rodinní příslušníci,
- inominátní smlouvy (§ 51 OZ).⁵⁵

3.2. Osobní a majetkové vztahy mezi druhem a družkou

Práva a povinnosti druha a družky

Práva a povinnosti mezi partnery nejsou legislativně regulovány a řídí se pouze morálními normami.

Druh a družka se mohou vzájemně zastupovat pouze na základě plné moci podle ustanovení § 31 a násl. občanského zákoníku

V běžném životě mohou nastat situace, kdy druh nebo družka musí být hospitalizováni ve zdravotnickém zařízení. O zdravotním stavu nemocného jsou oprávněni získat informace podle § 23 odst. 1 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu v platném znění, osoby blízké pacientovi (dle § 116 OZ) a členové jeho domácnosti (§ 115 OZ).

---

⁵⁵ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. 3. dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2006. 400 s. ISBN 80-7239-192-5, s. 105-106.

Zákon o zdraví lidu v tomto případě nečiní rozdíl při poskytování informací manželům či nesezdaným párům.

Majetkové vztahy druha a družky

Majetkové společenství, podobné SJM, nemůže vzniknout u druha a družky, a to ani na základě smlouvy. Majetek nabývá každý z partnerů do svého individuálního vlastnictví. Dále přichází v úvahu podílové spoluvlastnictví podle § 137 a násl. OZ ke společně nabytým věcem. Podíl vyjadřuje míru, jakou se spoluvlastníci podílejí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci, popř. souboru věcí. Není-li právním předpisem stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak, jsou podíly všech spoluvlastníků stejné. Dohodnou-li se partneři, kteří nejsou manželé, že si společně koupí nějakou věc, musí se dohodnout i na tom, jaké budou jejich podíly. O zrušení spoluvlastnictví a vzájemném vypořádání se mohou spoluvlastníci dohodnout. V případě, že předmětem spoluvlastnictví je nemovitost, musí být dohoda písemná. Nedojde-li k dohodě, zruší spoluvlastnictví a provede vypořádání na návrh některého ze spoluvlastníků soud.

Společné bydlení druha a družky

Druh a družka spolu mohou bydlet na základě těchto právních důvodů bydlení:

- společný nájem bytu (§§ 700 – 702 OZ),
- společný podnájem bytu nebo jeho části (§ 719 OZ),
- spoluvlastnictví bytu nebo domu,
- právo odpovídající věcnému břemenu (§ 151n OZ),
- nepojmenovaná smlouva (§ 51 OZ),
- odvozené právní důvody bydlení (je možné dovodit, že muž a žena mohou být osoby blízké - § 116 OZ, a současně mohou tvořit domácnost podle § 115 OZ).⁵⁶

---

⁵⁶ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. 3. dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2006. 400 s. ISBN 80-7239-192-5, s. 168-169.

3.3. Vyživovací povinnost v manželství a v nesezdaném soužití

Vyživovací povinnost v manželství a po rozvodu manželství

Vyživovací povinnost manželů upravuje § 91 ZoR. Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost, která vzniká uzavřením manželství a končí smrtí některého z nich, prohlášením jednoho z manželů za mrtvého, rozvodem, případně prohlášením manželství za neplatné. Účelem a cílem vzájemné vyživovací povinnosti mezi manžely je, aby hmotná a kulturní úroveň obou manželů byla zásadně stejná. Tato vzájemná vyživovací povinnost předchází vyživovací povinnosti dětí. Neplní-li jeden z manželů tuto povinnost, určí soud na návrh některého z nich její rozsah, přičemž přihlédne k péči o společnou domácnost.

V ustanovení §§ 92 - 94 ZoR jsou upraveny podmínky vyživovací povinnosti mezi bývalými manžely. Výživné rozvedeného manžela je rozděleno do dvou kategorií. Výživné s tvrdostní klauzulí a časově neomezené výživné. Rozvedený manžel, který není schopen sám se živit, může žádat od bývalého manžela, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Nedohodnou-li se, rozhodne soud o výživném na návrh některého z nich. Zákon o rodině výslovně stanoví, že tato povinnost předchází vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům. Za osobu neschopnou sama se živit lze považovat např. rozvedenou manželku, která pečuje o malé děti ve věku do tří let, o děti postižené nebo děti vyžadující zvláštní péči. Dále to mohou být rozvedené manželky, které se v této situaci ocitly po mnohaletém manželství, kdy po rozvodu mají potíže uplatnit se na trhu práce a to převážně z důvodu, že se za trvání manželství plně věnovaly rodině, vychovávaly děti, pečovaly o domácnost a tím ztratily odpovídající kvalifikaci. Mezi osoby, kterým lze přiznat toto výživné, lze zařadit rozvedeného manžela s vážnými zdravotními problémy.⁵⁷

Soud může rozvedenému manželovi, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, přiznat proti jeho bývalému manželovi výživné ve stejném rozsahu, jako je vyživovací povinnost mezi manžely. Takto stanovené výživné s tzv. tvrdostí klauzulí lze přiznat nejdéle na dobu tří let od právní moci rozsudku o rozvodu manželství. Manžel, kterému vznikla újma, bude mít po předmětnou dobu nárok na zásadně stejnou životní úroveň jako ten manžel, který porušením manželských povinností manželství převážně rozvrátil. Po uplynutí této tříleté doby může oprávněný manžel požadovat přiměřené

---

⁵⁷ Holub, M., et al. Zákon o rodině. Komentář a předpisy související. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-517-6, s. 229.

výživné. Povinnost platit přiměřené výživné rozvedenému manželovi není časově omezena. Zákonný nárok na příspěvek na výživu vzniká bezprostředně po právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství, nemusí být uplatněn soudně, bývalí manželé se na něm mohou dohodnout. Nárok na výživné vznikne za těchto podmínek: oprávněný manžel není schopen sám se živit, povinný manžel je schopen výživné poskytovat, poskytování výživného není v rozporu s dobrými mravy. Právo na výživné zanikne, jestliže oprávněný manžel uzavře nové manželství nebo povinný manžel zemře. Dále právo na výživné zanikne též poskytnutím jednorázové částky na základě písemné smlouvy.

Vyživovací povinnost v nesezdaném soužití

Zákon o rodině upravuje vyživovací povinnost mezi taxativně vymezenými subjekty. Vzájemná vyživovací povinnost je stanovena mezi rodiči a dětmi, mezi ostatními příbuznými – potomky a předky, manžely, rozvedenými manžely, neprovdanou matkou a otcem jejího dítěte. V nesezdaném vztahu je významný a, jak již bylo zmíněno, zákonem upravený, příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce podle § 95 ZoR. Otec dítěte, za kterého není matka provdána, je povinen matce přispívat přiměřeně na úhradu výživy po dobu dvou let. Je také povinen přispět na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím. Pro rozsah příspěvku je stanoveno, že musí být přiměřený, tj. takový, aby hmotné zajištění matky odpovídalo stavu, jaký má těhotná matka v manželství. Jedná se o takové náklady, které vznikají matce dítěte, nikoliv dítěti samotnému, ale které by bez těhotenství nevznikly, např. náklady na zlepšenou výživu, ošacení a podobně. Od těchto výdajů je nutné odlišovat náklady např. na koupi výbavičky pro dítě, kočárku, postýlky, které tvoří součást nároku na výživné dítěte, nejedná se o náklady neprovdané matky.⁵⁸

Vyživovací povinnost mezi druhem a družkou není upravena žádným právním předpisem. Muž a žena v nesezdaném soužití si výživné poskytují vzájemně na základě dobrovolnosti. Druh a družka mohou uzavřít, jde-li o poskytování výživného, smlouvu podle ustanovení § 51 občanského zákoníku, tzv. inominátní kontrakt. Smlouva musí důsledně upravovat práva a povinnosti stran. Dále mohou nesezdaní partneři uzavřít podle §§ 842 - 844 OZ písemnou smlouvu o důchodu. Tato smlouva zakládá někomu doživotně nebo na jinak stanovenou dobu neurčitého trvání právo na vyplácení určitého důchodu. Právo na důchod nelze převést na jiného, splatné dávky však lze postoupit.

---

⁵⁸ Holub, M., et al. Zákon o rodině. Komentář a předpisy souvisící. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-517-6, s. 235.

S faktickým poskytováním výživného počítá občanský zákoník i v ustanoveních o náhradě škody (§ 448). Ten, kdo usmrtí živitele, hradí peněžitým důchodem náklady na výživu nejen pozůstalým, kterým byl zemřelý povinen výživu poskytovat, ale i těm, kterým ji poskytoval dobrovolně, tj. pozůstalému druhovi nebo družce.⁵⁹

3.4. Určení rodičovství, postavení dětí narozených v manželství a mimo manželství

Vztahy mezi rodiči a dětmi lze označit za jedny z nejdůležitějších vztahů vůbec. Pojem určení rodičovství byl do zákona o rodině včleněn až novelou v roce 1998 v souvislosti s ustanovením o určení mateřství. Do této doby znal náš právní řád pouze určení otcovství. Právní úprava určení rodičovství (tj. mateřství a otcovství) je formulována v ustanoveních § 50a a násl. ZoR. Matkou dítěte je žena, která dítě porodila. Současný vývoj medicíny však umožňuje, aby žena porodila dítě, které by biologicky pocházelo z genetického materiálu jiné ženy. V této souvislosti i určení mateřství může být problematické. Určování otcovství je českým právním řádem upraveno na základě tří právních domněnek, které jsou vyvratitelné a platí do té doby, pokud není prokázán opak. Podle první domněnky je otcem dítěte, které se narodí v manželství, vždy manžel matky. Tento manžel bude považován za otce dítěte i v případě, kdy se dítě narodí do uplynutí třicátého dne po zániku manželství rozvodem nebo od nabytí právní moci rozsudku o prohlášení manželství za neplatné. Pokud zanikne manželství smrtí manžela, počítá se lhůta ode dne smrti, který je uveden v úmrtním listě. Jestliže se narodí dítě ženě znovu provdané, považuje se za otce manžel pozdější. Podat návrh na popření otcovství může otec, matka, opatrovník. Na základě druhé domněnky se za otce dítěte považuje muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů učiněným před matričním úřadem nebo soudem. Muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, může své otcovství před soudem popřít, avšak jen pokud je vyloučeno, že by mohl být otcem dítěte, a dokud neuplyne šest měsíců ode dne, kdy bylo takto otcovství určeno. V případě, že bylo určeno otcovství k dítěti dosud nenarozenému, neskončí lhůta pro popření otcovství před uplynutím šesti měsíců od narození dítěte. Také matka dítěte může ve stejné lhůtě popřít,

---

⁵⁹ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. 3. dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2006. 400 s. ISBN 80-7239-192-5, s. 166.

že je otcem dítěte muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů. Jestliže uplynula lhůta stanovená pro popření otcovství jedním z rodičů, může podat návrh na popření otcovství proti otci, matce a dítěti nejvyšší státní zástupce, vyžaduje-li to zájem dítěte. Pokud nedošlo k určení otcovství na základě první nebo druhé domněnky, určuje se otcovství na základně rozhodnutí soudu. V případě třetí domněnky se tedy za otce dítěte považuje muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než 180 a více než 300 dnů, pokud to závažné okolnosti nevyklučují. U třetí domněnky je spojeno určování a popírání otcovství v jedno řízení.

Jestliže se dítě narodí v manželství, je na základě oddacího listu a podle dohody rodičů o příjmení dětí, zapsán do rodného listu dítěte jako otec manžel matky.

Očekává-li narození dítěte nesezdaný pár, může sepsat „Zápis o určení otcovství k nenarozenému dítěti souhlasným prohlášením rodičů“. Zápis lze sepsat i k dítěti již narozenému, ale ve většině případů rodiče žádají provést zápis k dítěti, které se ještě nenarodilo. Součástí zápisu je dohoda o příjmení dítěte a opravdu velmi malý počet nesezdaných párů volí příjmení po matce. Podle § 38 a násl. ZoR nedohodnou-li se rodiče o jméno nebo příjmení dítěte, anebo není-li žádný z rodičů znám, určí jméno nebo příjmení soud. Uzavřou-li rodiče manželství po narození svého dítěte, bude mít dítě příjmení určené pro jejich ostatní děti. Pokud uzavře manželství matka dítěte, jehož otec není znám, mohou manželé před matričním úřadem souhlasně prohlásit, že příjmení určené pro jejich ostatní děti bude mít i toto dítě.

Zákon o rodině a další prameny rodinného práva nečiní rozdíly mezi dětmi narozenými v manželství a v nesezdaném soužití, všem dětem je zaručena stejná ochrana a stejná práva. Oba rodiče mají rodičovskou zodpovědnost, která je souhrnem práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zejména při péči o jeho zdraví a jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění. Součástí rodičovské zodpovědnosti je vyživovací povinnost rodiče k dítěti, která trvá až do doby, dokud dítě není schopno se samo žít. Rodiče jsou povinni plnit vyživovací povinnost podle svých možností, schopností a majetkových poměrů. Při určení rozsahu vyživovací povinnosti se přihlíží také k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. Dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů.

Důležitým institutem v problematice rodinného práva a rodičovství je osvojení (adopce), kdy je cizí dítě přijímáno za své. Právní úprava obsažená v zákoně o rodině zmiňuje pouze osvojení úplné. Osvojeno může být jen nezletilé dítě, a to jen je-li mu

adopce ku prospěchu. O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. Osvojením mezi osvojitelem a osvojencem vzniká vztah jako mezi rodičem a dítětem se všemi právními důsledky (např. vyživovací povinnost, dědění atd.) Vytváří se příbuzenský vztah mezi osvojeným dítětem a příbuznými osvojitele. V matrice bude osvojitel zapsán jako rodič. Osvojenec má příjmení osvojitele a pokud jsou osvojiteli manželé, bude mít takové příjmení, jaké si manželé dohodli při sňatku. pro své děti. Osvojením zanikají příbuzenské vztahy s původní rodinou osvojence. To neplatí, pokud si dítě osvojuje manžel matky dítěte. Osvojení lze zrušit jen z důležitých důvodů na návrh osvojence nebo osvojitele. Pokud soudem bylo na návrh osvojitelů rozhodnuto, že je osvojení nezrušitelné, nelze jej pochopitelně zrušit.

Společně mohou dítě osvojit pouze manželé. Osoby žijící ve vztahu druha a družky nebo osoby téhož pohlaví společně dítě osvojit nemohou. V těchto případech by se mohl stát výjimečně osvojitelem pouze jeden z nich.

4. Dědické nároky

4.1. Manželé a dědické nároky

Dědickým právem je označen souhrn právních norem upravujících přechod práv a povinností zemřelé fyzické osoby na jiné subjekty. Dědické vztahy a podmínky dědění upravuje občanský zákoník v ustanovených §§ 460-487. Dědictví se nabývá okamžikem smrti zůstavitele. Občanský zákoník vymezuje dva právní tituly dědění, a to dědění ze závěti a dědění ze zákona. Zůstavitel, který chce rozhodnout o svém majetku pro případ smrti, může sepsat závěť a rozhodnout o tom, kdo tento majetek po jeho smrti získá. Může označit osoby, které jeho majetek zdědí, ale i osoby, které by sice ze zákona měly nárok na majetek zůstavitele, ale ten je ve své závěti nezmiňuje. Jde o tzv. institut vydědění a podle § 469a občanského zákoníku může zůstavitel vydědit svého potomka jen na základě důvodů stanovených zákonem a bez ohledu na to, zda se jedná o děti narozené v manželství nebo mimo manželství. Dědici ze závěti mohou být jak osoby fyzické, tak právnické, dědici ze zákona pouze osoby fyzické. Aby byla závěť platná, musí být vlastnoručně napsaná a podepsaná. Dále může být napsaná jinou písemnou formou, ale nesmí zde chybět vlastnoruční podpis a podpisy dvou svědků, kteří potvrzují, že se jedná o poslední vůli. Zůstavitel, který nemůže číst a psát, projeví svoji poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky, kteří se na závěť podepíší. Každá závěť musí obsahovat datum, jinak je neplatná.

Manžel není neopominutelným dědicem a druhý z manželů k němu nemusí při sepsání závěti přihlížet. Nejdříve je třeba vypořádat společné jmění manželů. Jestliže zemřelý manžel nezanechá závěť, dědí v první skupině pozůstalý manžel a děti zůstavitele, každý z nich stejným dílem. Pokud zůstavitel nemá děti, dědí ve druhé skupině manžel, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Ve druhé skupině dědí všichni dědici stejným dílem s výjimkou manžela, který musí zdědit minimálně jednu polovinu dědictví.

4.2. Druh, družka a dědické nároky

Občanský zákoník druha a družku v případě dědictví nezmiňuje. Používá opět pojmy společná domácnost a osoby, které ve společné domácnosti žijí. Nesezdaní partneři mohou sepsat závěť. Je třeba pamatovat na ustanovení zákona v § 479 OZ, kde jsou vyjmenováni neopomenutelní dědici. Jestliže má některý z partnerů nezletilé děti, tyto musí dostat alespoň tolik, kolik činí jejich zákonný dědický podíl. V případě, že jsou již potomci zletilí, musí dostat alespoň tolik, kolik činí polovina jejich zákonného podílu. Pokud by těmto ustanovením závěť odporovala, stala by se v těchto částech neplatnou. Při dědění ze zákona v první skupině dědí pouze zůstavitelovy děti a manžel, takže druh zemřelého v této skupině dědit nemůže. Ve druhé skupině dědí, nedědí-li zůstavitelovy děti, manžel, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Druh zemřelého by dědil ve druhé skupině teprve tehdy, kdyby splnil výše uvedenou podmínku, tedy žil se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti. Příkladem by mohl být manžel, který opustil manželku a žil více jak rok v jiné domácnosti se svojí družkou. V tomto případě by se družka o pozůstalost dělila s manželkou, případně rodiči zesnulého partnera. Ve většině případů ale bude druh a družka dědit ze zákona až ve třetí skupině. V této skupině dědí stejným dílem zůstavitelovi sourozenci a také ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Nevýhodnému postavení nesezdaných osob v dědickém právu odpovídá i větší míra zdanění daní dědickou. Manžel a přímí příbuzní jsou od dědické daně osvobozeni. Zákon především chrání děti zůstavitele a zohledňuje manželství jako tradiční hodnotu. Postavení osob v nesezdaném soužití je v dědickém právu markantně znevýhodněné.

5. Manželství a nesezdané soužití z hlediska pracovního práva, práva sociálního a důchodového zabezpečení, trestního práva procesního

Manželství a nesezdané soužití v pracovním právu

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákoník práce“), v ustanovení § 318 (s odkazem na § 3) uvádí, že základní pracovněprávní vztahy (tj. pracovní poměr založený pracovní smlouvou a pracovní vztahy založené dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr) nemohou existovat mezi manžely nebo registrovanými partnery. Tato omezení se týkají jen osob samostatně výdělečně činných, tedy fyzických osob – podnikatelů zaměstnavatelů. V případě, že manžel přijal svou manželku nebo manželka svého manžela do pracovněprávního vztahu např. v obchodní společnosti, v níž sám působí ve funkci statutárního orgánu (je např. jednatelem společnosti s ručením omezeným), takový pracovněprávní vztah je mezi manžely možný. Smlouva či dohoda totiž založí pracovněprávní vztah mezi manželem jako zaměstnancem a právnickou osobou (např. obchodní společností), zastoupenou druhým z manželů, jako zaměstnavatelem. Manžel se může na podnikání druhého manžela účastnit též jako osoba spolupracující nebo společník obchodní společnosti.

Uzavřít jakýkoliv pracovní poměr mezi druhem a družkou možné je, zákoník práce tyto vztahy nijak neupravuje. Je třeba pamatovat na to, že tento pracovněprávní vztah v případě uzavření manželství ze zákona dnem uzavření manželství zanikne.⁶⁰

Stanovení okruhu a rozsahu důležitých překážek v práci

Nařízení vlády č. 590/2006 Sb. stanovuje okruh a rozsah jiných důležitých osobních překážek v práci. Srovnávány jsou tyto životní situace - narození dítěte, doprovod rodinného příslušníka do zdravotnického zařízení, úmrtí. Pokud se zaměstnanci narodí dítě, vzniká mu nárok na pracovní volno s náhradou mzdy nebo platu v případě převozu manželky nebo družky do zdravotnického zařízení a zpět. Volno bez náhrady mzdy nebo platu se poskytuje k účasti na porodu manželky nebo družky. Oba druhy volna se poskytují na dobu nezbytně nutnou. Postavení manžela a druha je v těchto případech stejné.

---

⁶⁰ <http://www.podnikatel.cz/clanky/z-diskuze-mohu-jako-podnikatel-zamestnat-druzku/> staženo dne 22.03.2012

V případě, že zaměstnanec doprovází rodinného příslušníka do zdravotnického zařízení k vyšetření nebo ošetření při náhlém onemocnění nebo úrazu a k předem stanovenému vyšetření, ošetření nebo léčení, poskytuje se pracovní volno jednomu z rodinných příslušníků na nezbytně nutnou dobu, nejvýše na 1 den, byl-li doprovod nezbytný a uvedené úkony nebylo možno provést mimo pracovní dobu. V případě, že zaměstnanec doprovází svého manžela nebo druha, poskytuje se pracovní volno s náhradou. Totéž pracovní volno se poskytuje zaměstnanci, který v případě nutnosti doprovází manželova rodiče a prarodiče. Druh nebo družka na toto pracovní volno nárok nemá. V této souvislosti je tedy právní postavení manželů výhodnější.

Jestliže nastane úmrtí osob majících rodinný či obdobný vztah k zaměstnanci, nastávají tyto situace. Pokud zemře manžel nebo druh, zaměstnanci se poskytuje pracovní volno v délce dvou dnů a další den k účasti na pohřbu, ale v případě úmrtí jiných osob je zvýhodněn manželský svazek. Volno není poskytnuto nesezdaným za situace, kdy zemře rodič, sourozenec nebo prarodič zaměstnancova druha či družky. Nárok by vznikl za předpokladu, že by zemřelá osoba žila se zaměstnancem v době úmrtí v domácnosti. Volno by bylo poskytnuto na nezbytně nutnou dobu, nejvýše na jeden den a další den v případě, že zaměstnanec obstarává pohřeb těchto osob.⁶¹

Srovnání manželství a nesezdaného soužití z hlediska práva sociálního zabezpečení

Zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, jsou za splnění zákonem stanovených podmínek poskytovány tyto dávky uvedené v ustanovení § 23 a násl.: nemocenské, ošetrovné, peněžitá pomoc v mateřství a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství. Dávka peněžité pomoci v mateřství při splnění zákonných podmínek je poskytována:

- pojištěnce, která porodila nebo těhotné pojištěnce nejdříve od počátku osmého týdne před lékařem stanoveným termínem porodu,
- pojištěnci, který převzal dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu,
- pojištěnci, který pečuje o dítě, jehož matka zemřela,

---

⁶¹ <http://www.podnikatel.cz/zakony/narizeni-vlady-590-2006-sb-osobni-prekazky-v-praci/> staženo dne 22.03.2012

- pojištěnci, který je otcem dítěte nebo manželem matky, pokud se matka nemůže nebo nesmí o dítě starat pro závažné dlouhodobé onemocnění, pro které byla uznána dočasně práce neschopnou a sama nemá nárok na výplatu této dávky,
- pojištěnci, který pečuje o dítě a je jeho otcem nebo manželem matky, pokud s matkou uzavřel písemnou dohodu, která splňuje zákonem stanovené podmínky, o tom, že bude o dítě pečovat.

V případě dvou posledních zmíněných dávek musí být druh otcem dítěte, jinak nejsou dávky poskytnuty, jestliže se jedná o manžela, tato podmínka neplatí.

Ošetřovné je poskytováno v taxativně vyjmenovaných případech. Nárok na ošetřovné má zaměstnanec, který nemůže vykonávat v zaměstnání práci z důvodu ošetřování, mimo jiné zejména:

- jiného člena domácnosti, jehož zdravotní stav z důvodu nemoci nebo úrazu vyžaduje nezbytně ošetřování jinou fyzickou osobou, nebo členky domácnosti, která porodila, jestliže její stav v době bezprostředně po porodu vyžaduje nezbytně ošetřování jinou fyzickou osobou,
- nebo péče o dítě mladší 10 let, protože fyzická osoba, která jinak o dítě pečuje, onemocněla, utrpěla úraz, porodila nebo jí byla nařízena karanténa, a proto nemůže o dítě pečovat.

Nárok na dávky ošetřovného získává jak manžel v případě nutnosti péče o manželku, tak druh v případě ošetřování družky. Osoba, která ošetřování potřebuje, musí žít s osobou, které je dávka vyplácena, ve společné domácnosti. Tím je podmíněno získání dávky. Postavení manžela a druha je v tomto případě rovnoprávné.⁶²

Srovnání manželství a nesezdaného soužití z hlediska zákona o důchodovém pojištění

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, v § 4 uvádí čtyři druhy dávek: důchod starobní, invalidní, vdovský a vdovecký, sirotčí. Zákon o důchodovém pojištění obsahuje speciální definici osob blízkých v § 24, kterými jsou: manželé, příbuzní v řadě přímé, děti uvedené v § 20 odst. 1 tohoto zákona, sourozenci, zeť, snacha a manžel rodiče, a to kteréhokoliv z manželů. Z výčtu je zřejmé, že za osobu blízkou podle tohoto zákona se nepovažuje druh či družka.

---

⁶² <http://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-187-2006-sb-o-nemocenskem-pojisteni/cast-treti-hlava-v/> staženo dne 22.03.2012

Pozůstalý druh nemá nárok na vdovský či vdovecký důchod. Předpokladem získání důchodu je existence manželství. Pozůstalý manžel má za splnění zákonných podmínek nárok na vdovský či vdovecký důchod. Nárok na tuto dávku zaniká mimo jiné uzavřením nového manželství. Ztráta nároku na výplatu pozůstalostního důchodu může být jedním z motivů, proč např. ovdovělý manžel žije s družkou v nesezdaném soužití.⁶³

Srovnání manželství a nesezdaného soužití z hlediska trestního práva procesního

Institut manželství a nesezdané soužití mají v trestním právu procesním rovnoprávné postavení. Poskytuje-li trestní řád nějaká práva manželovi obviněného, poskytuje je taktéž i druhovi. Neužije-li obviněný práva zvolit si obhájce a nezvolí-li mu ho ani jeho zákonný zástupce, může mu ho zvolit též druh. Druh obviněného má právo odepřít výpověď jako svědek. Svědek je oprávněn odepřít vypovídat, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní. Trestní stíhání pro stanovené trestné činy (v § 163 trestního řádu např. neposkytnutí pomoci, ublížení na zdraví, znásilnění, ohrožování pohlavní nemocí, omezování osobní svobody, krádeže, porušování povinnosti při správě cizího majetku, poškozování cizí věci atd.) proti tomu, kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému druhem, lze zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného. Druh může ve prospěch obžalovaného rozsudek napadnout odvoláním.

---

⁶³ <http://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-155-1995-sb-o- Duchodovem-pojisteni/cele-zneni/> staženo dne 22.03.2012

6. Shrnutí

Právní úprava postavení druhu a družky je podle mého názoru značně problematická. V českém právním řádu a v jeho normách není jednotně tento pojem definován a vymezen, je roztržštěn do mnoha právních odvětví, skrývá se za různými definicemi a významy – domácnost, osoba blízká, osoba spolužijící, druh a družka. Orientace v zákonech se tím stává obtížnou. Komparaci manželství a nesezdaného soužití na základě poznatků v této práci popsaných shrnuji a uvádím v níže uvedeném přehledu. Výčet je pouze orientační, dotýká se nejdůležitějších právních předpisů, není uveden vyčerpávajícím způsobem.

	MANŽELSTVÍ	NESEZDANÉ SOUŽITÍ
vznik	§ 1 a násl. ZoR	faktický stav
zánik	§§ 22-29 ZoR smrt, prohlášení za mrtvého, rozvod	faktický stav, smrt, prohlášení za mrtvého, zrušení společné domácnosti
zastoupení	zastupování v běžných záležitostech § 21 ZoR, správa majetku SJM § 145, odst. 2 ZoR	zastupování na základě plné moci § 31 a násl. OZ
majetkové poměry	SJM §§ 143-148 OZ, podílové spoluvlastnictví, výlučné vlastnictví	výlučné vlastnictví, podílové spoluvlastnictví §§ 137-142 OZ
vyživovací povinnost za trvání vztahu	vzájemná vyživovací povinnost § 91 ZoR	NE
vyživovací povinnost po zániku vztahu	- výživné rozvedeného manžela § 92 ZoR - sankční výživné § 93 ZoR	NE
jiná vyživovací povinnost	NE	příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce § 95 ZoR
osvojení	manželé mohou dítě osvojit společně § 66 ZoR nezrušitelným a zrušitelným osvojením	pouze druh nebo družka může osvojit dítě zrušitelným a výjimečně nezrušitelným osvojením § 74 odst. 2 ZoR
nájemní bydlení	společný nájem bytu manžely §§ 703 - 705 OZ	smluvní společný nájem bytu §§ 700-702 OZ, úmrtí druhu – přechod nájmu bytu, pokud tvořili spol. domácnost 3 roky - § 706 odst. 2 OZ
dědění ze zákona	1. dědická skupina § 473 OZ 2. dědická skupina § 474 OZ	2. dědická skupina § 474 OZ – žili-li ve spol. domácnosti nejméně rok před smrtí a pečovali o domácnost, 3. dědická skupina § 475 OZ nebo nedědí vůbec

	MANŽELSTVÍ	NESEZDANÉ SOUŽITÍ
zvýhodnění pro daň z příjmu	snížení daně z příjmu poplatníka o částku 24.840,-- Kč při splnění zákonných podmínek § 35ba zákona o dani z příjmu fyz. osob	NE
právo na informace o zdravotním stavu	§ 23 odst. 1 zákona o péči o zdraví lidu	§ 23 odst. 1 zákona o péči o zdraví lidu – druh je člen rodiny
volba obhájce obviněnému	§ 37 trestního řádu	§ 37 trestního řádu
odvolání ve prospěch odsouzeného	§ 247 trestního řádu	§ 247 trestního řádu
vdovský/vdovecký důchod	§ 49 a § 50 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění	NE

Nepochybné výhody manželského svazku:

- manželé jsou zvýhodněni v dědickém právu,
- míra zdanění u daně z příjmu a dále u daně dědické a darovací je nižší,
- nárok na vdovský/vdovecký důchod,
- zastupování v běžných záležitostech bez plné moci,
- možnost společného nezrušitelného osvojení,
- vzájemná vyživovací povinnost za trvání vztahu, v některých případech po zániku vztahu,
- společné jmění manželů,
- společný nájem.

Empirická část

7. Kvalitativní výzkum

7.1. Popis výzkumného šetření

Výzkumné šetření, které je součástí empirické části bakalářské práce, jsem prováděla metodou polostandardizovaného rozhovoru. Hovořila jsem s pěti nesezdanými páry, kterým byl položen níže uvedený okruh otázek a na tyto otázky nesezdaní volně odpovídali. Jsem si vědoma toho, že od takto malého počtu nesezdaných párů nelze získat relevantní počet dat a informací, které by mohly být podrobně analyzovány. Určitým klíčem, podle kterého jsem páry vyhledala a oslovila, bylo soužití muže a ženy, ve kterém se narodily děti a volný svazek trvá přibližně 10 let. Kohabituující pár s dětmi totiž osobně považuji za opravdovou alternativu k manželství. Musí řešit stejné problémy jako manželé, ale za jiných právních a sociálních podmínek. Ne vždy si to páry dostatečně uvědomují. Jedná se o problematiku dotýkající se osobní sféry jednotlivých aktérů a intimity rodiny, a právě proto někteří o sobě nesdělovali dostatečné množství informací. Některé oblasti nechtěly páry podrobněji komentovat vůbec. Citlivou se stala také oblast majetkových vztahů, kde si partneři nechávali určité informace „pro sebe“ a nechtěli tyto vztahy podrobněji analyzovat a diskutovat o nich. To je nutné respektovat. Jednotlivé rozhovory probíhaly vždy za účasti obou partnerů, na položené otázky partneři odpovídali společně a vzájemně se doplňovali. Se zveřejněním rozhovorů souhlasili.

Rozhovor (interview)

Rozhovor představuje zprostředkovaný a interaktivní proces získávání dat, která jsou shromažďována prostřednictvím otázek. Na volbě a znění otázek, na jejich pořadí závisí kvalita a množství získaných informací. Rozhovor je přímou sociální interakcí. Výzkumník aktivně vstupuje do situace a tím ovlivňuje množství a charakter informací sdělených respondentem. Navázání osobního kontaktu usnadňuje hlouběji proniknout do motivů a postojů respondentů. Při rozhovoru lze zachytit nejenom sdělovaná fakta, ale i vnější reakce dotazovaného a podle nich usměřňovat rozhovor potřebným směrem.

Druhy rozhovoru

Standardizovaný – probíhá podle otázek, jejichž znění i pořadí jsou přesně určeny a předem připraveny. Jeho výsledky jsou snáze zpracovatelné, ale hloubka poznání se tím zmenšuje.

Nestandardizovaný – jsou kladeny základní otázky. Jejich obsah, pořadí a formulace závisí na tazateli, který se přitom nemusí přidržet žádného schématu. Používá se v případě, má-li odhalit situace jednotlivého respondenta, a také tam, kde se poprvé seznamuje výzkumník s problémem.

Polostandardizovaný – otázky jsou připraveny, ale způsob, forma odpovědi zůstává volná.

Okruhy položených otázek:

- trvání soužití
- důvody volby nesezdaného soužití
- jak posuzuje původní rodina a nejbližší okolí nesezdaný svazek partnerů
- určení otcovství a příjmení dětí
- vzájemné oslovování na veřejnosti a jak okolí oslovuje partnery
- případné nevýhody nesezdaného soužití ve vztahu k manželství.

7.2. Výzkumné šetření

Rozhovor nesezdaného páru č. 1

Žena KS: 29 let, svobodná.

Vzdělání: střední odborné s maturitou s uměleckým zaměřením, v současnosti pracuje jako referentka úřadu.

Původní rodina: její rodiče žijí v manželství 30 let.

Muž JP: 34 let, svobodný.

Vzdělání: vyučen - střední bez maturity, pracuje jako automechanik.

Původní rodina: má pouze matku, otec zemřel před 20 lety.

Doba trvání nesezdaného soužití: 9 let.

Děti: dcera 7 let.

Tříčlenná rodina žije v bytě, ve společné domácnosti. Bydlí v obci s 2 500 obyvateli.

Proč jste zvolili nesezdané soužití, jaké důvody Vás k tomu vedly?

KS: „Seznámili jsme se před 9 lety v restauraci, kde jsem zpočátku po absolvování školy pracovala na brigádě. Po krátkém chození jsme se rozhodli pro společné bydlení, našli jsme si podnájem v bytě a začali spolu žít, ale nechtěli jsme se brát. Když jsem otěhotněla, o svatbě jsme uvažovali, ale manželství jsme nakonec neuzavřeli. Dodnes máme schované prstýnky. Z důvodů mého těhotenství jsme chtěli mít svůj byt a ne bydlet v podnájmu.“

JP: „Tehdy, tj. asi před 7 lety, nám finanční poradce doporučil, že lépe „dosáhneme“ na hypotéku za předpokladu, že neuzavřeme manželství a o hypotéku zažádám pouze já. Současně jsem neuváděl, že žiji s partnerkou a dítětem ve společné domácnosti. Oba jsme s tímto postupem souhlasili a byl to hlavní důvod, proč jsme se nevezali. Byt a auto je v mém vlastnictví.“

KS: „Na společném hospodaření se podílíme oba dva, včetně splácení hypotéky a pořízování věcí a nábytku do bytu. Podle mého názoru se naše hospodaření neliší od hospodaření v manželství. Žádné rozpory v těchto záležitostech nemáme. Každý nabýváme majetek do svého vlastnictví.“

Jak posuzuje Vaše původní rodina a nejbližší okolí Vaše soužití?

KS: „Moji rodiče i matka mého partnera se nikdy nepozastavovali nad formou našeho svazku. Brali to jako daný fakt. Nějaké výtky ale zazněly ze strany mých prarodičů, takové soužití by v jejich generaci nepřicházelo v úvahu. Myslím, že v současné době je naše soužití velmi běžnou záležitostí. Naši kamarádi a známí ve většině případů také žili před uzavřením sňatku „na hromádce“. Většina párů už uzavřela manželství, byli jsme na jejich svatbách a někdy do nás „rýpají“, abychom se také vzali. Když o tom teď přemýšlím, vlastně ne většina našich známých, ale všichni uzavřeli manželství. Jsme jediní, kteří se nevezali a náš vztah „bez papíru“ trvá nejdéle.“

Určení otcovství a příjmení dítěte.

KS: „Zápis o určení otcovství jsme sepsali před matričním úřadem ještě před narozením dítěte. Posuzovali jsme to jako výhodnější. Dcera má příjmení po otci. Vůbec jsme nad tím nepřemýšleli, zdálo se nám to zcela přirozené, že dítě ponese příjmení otce. Kdybychom se vzali, tak příjmení změní pouze já. Když byla dcera maličká a navštěvovala jsem s ní dětskou poradnu, zdravotní sestra a lékař nás oslovovali společným příjmením partnera, protože toto příjmení mělo i dítě. A mně už i v porodnici začali oslovovat příjmením

po partnerovi, nechala jsem je při tom a nikomu jsem nic nevysvětlovala, takzvaně „slyším“ na partnerovo příjmení.“

JP: *„Když dcera dorůstala, začala se nás ptát, proč se maminka jmenuje jinak než já. Vysvětlit jsme jí to museli hlavně v první třídě, kterou navštěvuje, protože jí to připadalo divné. I paní učitelka na to nebyla dost připravená. Ve třídě je dcera jediná, která se narodila do nesezdaného svazku a s tím souvisí i rozdílná příjmení. Poslední dobou je to hlavně naše dcera, která vznáší všetečné dotazy na to, kdy už se vezmeme a ona půjde na naši svatbu za družičku. V minulém roce byla totiž jako družička na svatbách našich přátel.“*

Jak Vaše soužití pojmenováváte na veřejnosti, například před různými institucemi?

JP: *„Před ostatními, především cizími lidmi, hovořím o KS jako o své partnerce nebo ji nazývám přítelkyní.“*

KS: *„To je docela oříšek. O JP hovořím nejčastěji jako o „svém muži“, o něco méně používám slovo partner. Ale teď si vzpomínám, že nedávno jsem zvolila slovo druh, protože jsem přehlašovala odběr elektrické energie.“*

JP a KS: *„Když chceme specifikovat a pojmenovat náš vztah, říkáme, že „spolu žijeme“ nebo používáme výraz „na hromádce.“*

Můžete uvést nějaké závažné nevýhody nesezdaného soužití ve vztahu k manželství?

KS: *„Zatím jsme žádné závažné situace nemuseli řešit. Ještě nedošlo k tomu, abychom se museli například zastupovat na základě plné moci. Ale někdy mě napadá, kdyby se s JP něco stalo a on byl třeba hospitalizován v nemocnici, dají mi o jeho zdravotním stavu informace? Jak budu dokládat, že spolu žijeme a patříme k sobě? Kdybychom se rozešli, tak byt a auto je napsané na JP, i když já se také finančně podílím na úhradě všech nákladů. Žádnou dohodu o spoluvlastnictví sepsanou nemáme. Tady vidím slabou stránku volného svazku. Před chvílí jsem narazila na téma rozchodu. Myslím si, pokud lidé spolu žijí jen sami dva, bez dětí, rozchod je rozhodně snadnější. Můžou si sbalit kufry a jednoduše odejít. Ale když už mají rodinu, je to stejně obtížné jako v případě rozvodu. Dítě pro nás bude poutem na celý život, i kdybychom se rozešli. Soud by upravit poměry ve vztahu k dětem stejně a je jedno, jestli se jedná o rozchod partnerů nebo rozvod manželství.“*

JP: *„Souhlasím s tím, co řekla KS. Dodal bych, že když má člověk děti, jedná i s ohledem na ně a pocituje větší zodpovědnost, a je jedno, jestli žije v manželství nebo ve volném*

soužití. Jsme rozhodnuti uzavřít manželství, přesný termín jsme si nestanovili. Myslím si, že je správné uzavřít manželství, jde tady i o pocit, že „to tak má správně být.“

KS: *„Ano, chceme uzavřít manželství, ale jak řekl JP, nevíme přesně kdy, nestanovili jsme si žádné datum. Pokud bych čekala druhé dítě, tak rozhodně chci, aby se narodilo v manželství. Rodina je v manželství více chráněná. Na kvalitě našeho vztahu a vzájemném chování se podle mě nic nezmění.“*

Partneři na mě působili pohodovým a vyrovnaným dojmem. Jejich soužití trvá dostatečně dlouho na to, aby se dobře poznali a věděli, co od sebe mohou očekávat. Podle jejich odpovědí jsem přesvědčena, že si velice dobře uvědomují úskalí a nevýhody nesezdaného soužití v porovnání s manželstvím. Velké starosti jim ale znevýhodnění volného svazku nedělá. Oba s velkou rozhodností tvrdí, že manželství chtějí uzavřít. Berou v úvahu, že už se nejedná jenom o ně, ale sňatek chtějí uzavřít i s ohledem na svou dceru a budoucí děti, jejichž narození plánují. Uvědomují si, že by udělali radost i svým původním rodinám a také přátelům.

Rozhovor nesezdaného páru č. 2

Žena IH: 33 let, svobodná.

Vzdělání: střední odborné s maturitou, v současné době je na mateřské dovolené.

Původní rodina: její rodiče žijí v manželství 35 let.

Muž MU: 38 let, svobodný.

Vzdělání: střední odborné s maturitou, konstruktér.

Původní rodina: jeho rodiče žijí v manželství 43 let.

Doba trvání nesezdaného soužití: 10 let

Děti: dcera 6 let, syn 2 roky.

Rodina bydlí asi 4 roky v rodinném domě, stavbu domu realizovali společně, v katastru nemovitostí je zapsána (na základě dohody) ve vlastnictví MU. Bydlí v obci s 800 obyvateli.

Proč jste zvolili nesezdané soužití, jaké důvody Vás k tomu vedly?

MU: „Seznámili jsme se před 14 lety v tanečním klubu. 4 roky jsme spolu chodili. Protože jsme chtěli být spolu, našli jsme si podnájem a začali společně bydlet a hospodařit.“

IH: „Mí rodiče, když se vzali, postavili dům a já jsem na takový typ bydlení zvyklá. Myslím, že více z mé iniciativy jsme se pustili do stavby společného domu. Chtěla jsem mít něco „svého“. MU s tím souhlasil a začali jsme stavět v obci, odkud pocházím.“

MU: „To bylo asi před 6 až 7 lety. Nebylo to lehké období, protože jsme stavěli a měli spoustu starostí se sháněním materiálu a řemeslníků, se zabezpečením financí. Narodila se nám dcera. O sňatku jsme pochopitelně hovořili, ale všechny tyto životní události probíhaly v takovém „kalupu“, že svatba musela jít prostě stranou. Neměli jsme na ni ani finance, ani dost sil, byly prostě jiné priority. Vzpomínám si, že tenkrát jsme si vzali státní půjčku, jednalo se pouze o 200 000 Kč. Přišel výhrušný dopis, že nesplňujeme podmínky poskytnuté půjčky, protože nemovitost musí být pouze ve výlučném vlastnictví jednoho z nás nebo se poskytuje pouze manželům. Když jsem tam volal, tak nám zcela vážně paní doporučila, abychom se co nejrychleji vzali. Tuto variantu jsme tedy odmítli a IH mi svůj podíl darovala, takže nemovitost je teď na katastru zapsaná pouze na mě, v mém výlučném vlastnictví.“

IH: „Ale kdybychom uzavřeli manželství, tak si vlastnické vztahy upravíme stejně, jako to bylo před mým darováním podílu.“

MU: „Po nastěhování do novostavby je už náš život klidnější. Ve svém domě bydlíme necelé 4 roky. Před dvěma lety se nám narodil syn. Jelikož je už méně starostí, o svatbě mluvíme častěji. Ale otevřeně přiznávám, že hlavním důvodem, proč jsme se ještě nevdali, je stres ze svatby. Nejsme žádní „exhibicionisté“ a nechceme být středem pozornosti, oba jsme spíš klidné a uzavřené povahy. Té pozornosti, která by se na nás zaměřila, se nejde na svatbě vyhnout a z toho máme strach. Kamarádi a známí nám chystají nějakou recesi a to nás děsí.“

IH: „Vzpomínám si, jak to „sebralo“ našeho kamaráda, který se nedávno ženil. Je to velký bavič, je v pohodě a pozornost lidí mu nedělá potíže, ale svatební obřad ho dohnal k pláči. Nikdy bychom to do něj neřekli. Na jednu stranu z toho mám strach, ale udělat jen rychlý obřad pouze se svědky a bez rodičů a přátel, to bych nechtěla. Představuji si takovou středně velkou svatbu. Zkrátka pořad váháme a nemůžeme se rozhodnout. Ale myslím, že by bylo lepší se vzít dokud jsou děti ještě malé. Někdy se naše dcera ptá, kdy už si tatínek vezme maminku, aby si mohla koupit nové šaty a jít na svatbu.“

Jak posuzuje Vaše původní rodina a nejbližší okolí Vaše soužití?

IH: „Naši mi nikdy nic neříkali. Dokonce sami ještě před svatbou spolu krátký čas žili, než se vzali. Někdy si z nás dělají legraci a hecují nás přátelé, ale z toho si nic neděláme. Někteří naši kamarádi žili podobně jako my a měli spolu děti, ale pokud si vzpomínám, už skoro všichni uzavřeli manželství. Jsme mezi posledními.“

MU: „Ani naši neměli žádné připomínky. Myslím, že v současné době je tohle soužití běžnou záležitostí a většina lidí to neřeší a nepozastavuje se nad tím. Patří to prostě k téhle době.“

Určení otcovství a příjmení dětí.

IH: „Obě děti mají příjmení po MU. Prohlášení o určení otcovství jsme sepsali na matrice ještě před narozením dětí.“

Jak Vaše soužití pojmenováváte na veřejnosti, například před různými institucemi?

IH: „To je různé. Někdy opravdu zvažuji, jak to mám říct. O MU mluvím jako o příteli nebo se o něm zmiňuji jeho křestním jménem. To je takové neutrální. Já sama se dost často setkávám s tím, že mě ostatní oslovují příjmením MU, hlavně v mateřské školce a u dětského lékaře. Asi proto, že děti mají jeho příjmení. Nevadí mi to a jsem na to zvyklá.“

MU: „Taky o IH mluvím jako o přítelkyni, někdy použiji její křestní jméno. Stává se, že o ní hovořím jako o své manželce, protože se mi nechce nikomu nic vysvětlovat a rozebírat náš vztah. Jednoduše říkáme, že spolu žijeme.“

Můžete uvést nějaké závažné nevýhody nesezdaného soužití ve vztahu k manželství?

IH: „Myslím, že za sebe i za nás za oba, můžu říct, že žádné nevýhody nevnímáme. Prostě takovým způsobem žijeme a zdá se nám to normální. Nemáme žádné problémy.“

MU: „Nevidím žádný důvod, proč by to mělo být v manželství jiné, než jak žijeme teď.“

IH: „Možná, že lidi, kteří se rozcházejí, to mají snadnější v tom, že s tím není tolik papírování. Když se rozvádějí manželé, tak musí jít k soudu.“

Soužití tohoto páru trvá delší dobu, společně plánují a realizují zásadní životní otázky. Ze svazku se partnerům narodily plánované děti a společnými silami postavili dům. Ovšem jak vyplynulo z rozhovoru, tak IH byla nucena z finančních důvodů udělat majetkové

ústupky ohledně nemovitosti, konkrétně darovala svůj podíl MU. Manželství plánují. Uzavřít sňatek by chtěli, dokud jsou děti ještě malé.

Rozhovor nesezdaného páru č. 3

Žena PD: 36 let, rozvedená.

Vzdělání: střední odborné s maturitou, v současné době je na mateřské dovolené.

Původní rodina: její rodiče žijí v manželství 40 let.

Dcera z prvního manželství: 15 let.

Muž JJ: 52 let, rozvedený.

Rodiče již nežijí.

Vzdělání: střední bez maturity, řidič.

Doba trvání nesezdaného soužití: 7 let

Děti z prvního manželství: dcery 30 a 28 let, syn 23 let.

Společné děti: dcery 5 let a 3 roky.

Rodina bydlí v domě, který partneři pořídili před dvěma lety do podílového spoluvlastnictví, předtím bydleli v nájemním obecním bytě. Žijí v obci s 2500 obyvateli.

Proč jste zvolili nesezdané soužití, jaké důvody Vás k tomu vedly?

JJ: *„Seznámili jsme se před 8 lety. PD jezdila navštěvovat rodinu své sestry. Vlastně nás dal dohromady švagr PD, tedy manžel její sestry. Je to takový „dohazovač“, mohl by si založit sňatkovou a seznamovací kancelář, spoustu lidí takto seznámil. Můžu vyjmenovat asi dva případy, kdy ty vztahy skončily dokonce sňatkem. Zpočátku jsme se postupně seznamovali, naše chození trvalo asi rok. Rozhodli jsme se pro společné soužití. Nastěhovali jsme se do obecního bytu, který se uvolnil. To bylo asi před 7 lety. O svatbě jsme vůbec neuvažovali. Manželství mě vůbec nelákalo. Tahle doba je pro moji generaci jiná, žít ve volném svazku je v současnosti naprosto normální. Za mých mladých let to ale nebylo možné, posuzovalo se to jinak.“*

PD: *„Já už jsem se nechtěla vdávat. Stačil mi jeden rozvod. Z předchozího manželství mám patnáctiletou dceru. Jak říká JJ, o svatbě jsme v počátcích našeho vztahu vůbec neuvažovali. Oba jsme si prošli manželstvím, takže životní zkušenosti v tomto ohledu nám nechybí.“*

JJ: „Když se nám narodila první dcera, přítelkyně byla na mateřské dovolené, začali jsme o sňatku uvažovat spíše z finančních důvodů. Kdyby byla PD moje manželka, mohl bych si na ni odečíst odpočitatelnou částku z daní.“

PD: „Je to tak. Tenkrát také existovalo společné zdanění manželů a kdybychom uzavřeli manželství, bylo by to hlavně z finančních důvodů. Jenže asi za dva týdny jsme viděli zprávy v televizi, kde říkali, že společné zdanění manželů se bude rušit, takže ze svatby opět sešlo. Brala jsem ohled také na dceru z prvního manželství, protože kdybychom se vzali, měla by jiné příjmení. Nechtěla jsem, aby jí to bylo líto.“

Jak posuzuje Vaše původní rodina a nejbližší okolí Vaše soužití?

PD: „Rodiče se nikdy nezmínili o tom, že by jim náš volný svazek nějak vadil. Ale výhrady měla moje babička. V počátcích našeho vztahu a společného soužití se pořád ptala, kdy se vezmeme. Ostatní příbuzní a známí to berou zcela normálně.“

JJ: „Moje maminka, když ještě žila, byla k našemu nesezdanému vztahu velmi tolerantní. Nevadilo jí to. Ale poslední dobou, čím déle naše soužití trvá, si uvědomuji, že bychom se měli vzít, už kvůli dětem. Jsem ze „staré školy“ a myslím, že by to tak mělo správně být. Moje nejstarší dcera žije také v nesezdaném soužití a s partnerem mají spolu dvě děti. Byl bych raději, aby se vdala.“

Určení otcovství a příjmení dětí.

PD: „Chtěla jsem, aby děti měly mé příjmení, protože si myslím, že by to bylo jednodušší. Vzhledem k tomu, že jsem rozvedená a mám příjmení po svém bývalém manželovi, děti by se vlastně jmenovaly po něm, i když s nimi nemá nic společného. Proto jsme se s přítelem dohodli, že děti budou mít příjmení JJ. Zápis o určení otcovství jsme učinili ještě před narozením dcer.“

Jak Vaše soužití pojmenováváte, například před různými institucemi?

PD: „Nejčastěji, a to mluvím za oba dva, používáme před ostatními slovo přítel či přítelkyně. Někdy ovšem řeším různé situace po telefonu, a to se představím jako manželka JJ, protože je to snazší a nemusím nikomu nic vysvětlovat.“

JJ: „Například v mém zaměstnání hovoří o PD jako o manželce, i když vědí, že spolu jen žijeme.“

Můžete uvést nějaké závažné nevýhody nesezdaného soužití ve vztahu k manželství?

PD: „Opravdu nepříjemné chvíle jsem zažila, když byl JJ hospitalizován v nemocnici. Chtěla jsem se telefonicky dotázat na jeho zdravotní stav, ale když jsem se představila jako PD, bylo mi důrazně řečeno, že informace se podávají jenom rodině. Až když jsem dlouze a podrobně vysvětlila, že s ním žiji a máme spolu dvě děti, potom mi informace poskytl.“

JJ: „Kdybychom se rozešli, tak odpadá chození k soudu ohledně rozvodu. V tomhle je to vlastně výhoda.“

PD: „Myslím si, že v případě rozchodu je to stejné jako při rozvodu. Nastaly by problémy např. s bydlením, tedy kam by se jeden z nás odstěhoval a jak by toho druhého vyplatil. Asi před dvěma lety jsme se totiž přestěhovali do domu, který jsme společně zakoupili, máme ho ve spoluvlastnictví.“

JJ: „Čím delší je naše soužití, tím intenzivněji pomýšlíme na uzavření sňatku. I když jsem na začátku našeho vztahu o svatbě nechtěl ani slyšet, v současné době by uzavření manželství bylo dobré i pro naše děti.“

V případě tohoto páru je pochopitelné, že oba dva na počátku jejich vztahu nepřemýšleli o manželství a svatbu odmítali, i když se jim narodily společné děti. Jejich předchozí manželství se nevydařila a skončila rozvodem. To bylo nejzávažnějším důvodem pro volbu života v nesezdaném soužití. Ale jak v rozhovoru zmínil JJ, poslední dobou stále častěji o uzavření sňatku hovořili. Tento pár mne překvapil, protože dokázal vážnost svých úmyslů a manželství skutečně uzavřel asi za dva měsíce po tomto rozhovoru.

Rozhovor nesezdaného páru č. 4

Žena MM: 30 let, svobodná.

Vzdělání: střední odborné s maturitou, v současné době je na mateřské dovolené.

Původní rodina: její rodiče žijí v manželství 33 let.

Muž JU: 43 let, rozvedený.

Vzdělání: střední s maturitou, pracuje jako programátor a obsluha CNC strojů.

Původní rodina: jeho rodiče žijí v manželství 43 let.

Doba trvání nesezdaného soužití: 13 let, společné bydlení 6 let.

Děti: dcera 3 roky, syn JU z prvního manželství 18 let.

Tříčlenná rodina žije v rodinném domě ve vlastnictví JU. Bydlí v obci s 600 obyvateli.

Proč jste zvolili nesezdané soužití, jaké důvody Vás k tomu vedly?

JU: „Před 13 lety nás seznámila sestra MM, to ještě MM chodila na střední školu. Po rozvodu prvního manželství jsem bydlel se synem u svých rodičů a MM ve své rodině. Chodili jsme spolu dlouho, asi 7 let a vlastně se vídali občas. Chtěl jsem vyřešit svoji bytovou situaci, a proto jsem začal stavět rodinný dům. Byl to můj plán a mé rozhodnutí, stavba je umístěna nedaleko firmy, kde pracuji, takže odpadá dojíždění do zaměstnání. Shodou okolností je to v obci, kde MM bydlela se svými rodiči. Na prodej zde byly pozemky za výhodnou cenu, včetně inženýrských sítí. Stavbu jsem realizoval převážně ze svých prostředků. Nemovitost je v mém vlastnictví. Asi před 6 lety jsme se nastěhovali do postaveného domu. Před 3 lety se nám narodila dcera, teď začala chodit do mateřské školy. O uzavření manželství jsme hovořili spíše z legrace. Jednou už jsem ženatý byl a nevidím žádný rozdíl mezi životem v nesezdaném soužití a životem v manželství. Záleží na těch dvou, jaký vztah si mezi sebou vytvoří. Ale vím, že sňatek by si MM přála.“

Jak posuzuje Vaše původní rodina a nejbližší okolí Vaše soužití?

MM: „Rodiče JU žádné výtky k formě našeho soužití nemají, protože stejným způsobem žije i jeho bratr. Snad moje matka se někdy z legrace zeptá, kdy mě JU požádá o ruku. Nic nám ale nevyčítají.“

Určení otcovství a příjmení dětí.

MM: „Zápis o určení otcovství jsme provedli ještě před narozením dcery a ta má příjmení po JU. Také bych se ráda jmenovala jako oni, ale to si budu muset opravdu počkat na sňatek. Stejně mě lidé oslovují příjmením partnera a já jsem na to zvyklá.“

Jak Vaše soužití pojmenováváte, například před různými institucemi?

JU: „Přítečkyně a přítel, to je nejobvyklejší oslovení, které používáme. Nesetkali jsme se s tím, že bychom museli nějak náš vztah před někým definovat a pojmenovávat. Prostě spolu bydlíme a žijeme. Snad MM v některých situacích vadí, že se nejmenuje jako já a dcera.“

Můžete uvést nějaké závažné nevýhody nesezdaného soužití ve vztahu k manželství?

JU: „Kolega z práce mě z legrace „hecuje“, ať se ožením, jak je to finančně výhodné. Vypočítává, jakou částku si můžu na manželku, která je na mateřské, odečíst z daní

a všechno přepočítává na peníze, je to jeho styl humoru. Opravdovým problémem jsou obavy, jakým způsobem právně ošetřit dědictví pro případ, že by se mi něco stalo. Víím, že to dělá MM starosti. Dědily by především děti, ale chci, aby z dědictví nebyla vyloučena ani MM, zkrátka aby to bylo spravedlivé. I ona se finančně podílela a podílí na stavbě domu a společně hospodaříme. A také mě tíží ještě jeden problém. V televizi jsem viděl nějaký pořad, který se týkal výživného, které požadovala bývalá manželka po rozvodu manželství. Víím, že moje bývalá žena žije docela divokým životem, po rozvodu našeho manželství, přibližně před 15 lety, žila ve dvou vážných vztazích. Z každého takového nesezdaného svazku se jí narodilo dítě. Mám obavu z toho, aby po mně nevyžadovala výživné, které bych jí možná musel platit jako bývalý manžel. Také mám obavy, aby si prostřednictvím našeho syna, spíše jeho ovlivňováním, nenárokovala např. část nemovitosti. Třeba se mýlím, ale možné je všechno.“

Vztah těchto dvou lidí trvá 13 let. Oba uvedli, že přes 7 let spolu jenom chodili, každý bydlel u svých rodičů. JU se po rozvodu prvního manželství nastěhoval k rodičům a společně se svými rodiči vychovával syna, který mu byl soudem svěřen do péče. Svoji bytovou situaci vyřešil stavbou rodinného domu, který je v jeho vlastnictví. Sám zmiňuje, že chce nějakým způsobem zaopatřit přítelkyni, se kterou má dceru. Podle něho by to bylo spravedlivé, protože i jeho přítelkyně se podílí na dofinancování domu, ve kterém společně bydlí a hospodaří. MM má obavy z nějakých nenadálých životních situací, kdyby např. JU onemocněl, byl v nemocnici, na jiné možnosti nechce ani pomyslet. Je si vědoma toho, že by dědila ze zákona až ve druhé nebo dokonce třetí skupině, oba partneři by to chtěli nějak právně ošetřit. Uzavření manželství do budoucna nevylučují, spíše partnerka by se chtěla vdávat.

Rozhovor nesezdaného páru č. 5

Žena HV: 38 let, svobodná.

Vzdělání: vyučena – střední bez maturity, v současné době je na mateřské dovolené.

Původní rodina: otec zemřel před 11 lety, má jenom matku.

Muž SS: 54 let, rozvedený.

Vzdělání: střední bez maturity, pracuje jako stavební dělník.

Původní rodina: rodiče se rozvedli po 7 letech manželství.

Doba trvání nesezdaného soužití: 18 let.

Z prvního manželství: dcera 22, syn 20 let.

Společné děti: tři synové ve věku 11, 7 a 1,5 roku.

Pětičlenná rodina žije v domě, který je ve vlastnictví SS. Bydlí v obci s 2 500 obyvateli.

Proč jste zvolili nesezdané soužití, jaké důvody Vás k tomu vedly?

HV: „Seznámili jsme se před 18 lety, rodiče nás obou pocházeli ze stejné vesnice. Naše známost trvala velmi krátkou dobu a já se nastěhovala k SS do domu, který mu patřil. Dům se nacházel v jiné obci a bydlíme v něm dosud. Pocházím z početné rodiny, bylo nás doma hodně a tohle byla možnost, jak se z domova dostat a vyřešit tak bytovou situaci. V průběhu soužití jsem nikdy manželství uzavřít nechtěla, i do budoucna to odmítám. Když už jsme se nevdali hned ze začátku, tak teď už o to nestojím. Moji sourozenci sice manželství uzavřeli, ale skončila po krátké době rozvodem.“

SS: „O manželství nechci nic slyšet. Stačilo to jednou, první manželství skončilo po třech letech a ty zkušenosti mi úplně stačily. Nechci to dál rozebírat.“

Jak posuzuje Vaše původní rodina a nejbližší okolí Vaše soužití?

SS: „Mí rodiče mi nic vyčítat nemůžou, jejich manželství skončilo rozvodem.“

HV: „Lidi naše soužití berou normálně. Rodiče mi nikdy nic neříkali.“

Určení otcovství a příjmení dětí.

HV: „Synové mají příjmení po mně. SS si z toho dělal legraci, ale souhlasil s tím, že děti ponesou mé příjmení. U dvou kluků jsme otcovství určili až po narození, u jednoho to bylo ještě před narozením.“

Jak Vaše soužití pojmenováváte, například před různými institucemi?

SS: „S tím si hlavu nelámu. Dost často jí říkám „moje kolegyně“ nebo zvolím její příjmení. Nemusím řešit žádné zásadní situace, např. před úřady, to zařizuje ona.“

HV: „Před ostatními lidmi ho nazývám jeho příjmením nebo používám jeho křestní jméno.“

Můžete uvést nějaké závažné nevýhody nesezdaného soužití ve vztahu k manželství?

HV: „Když jdu např. žádat o dávky, tak jsme posuzováni společně jako rodina, počítá se taky s příjmem SS. Kdybych byla samoživitelka, asi bych na tom byla výhodněji, ale zase

bych neměla s dětmi kam jít. Dům je jeho. Když se rozhádáme, z jeho strany zaznívají výhrůžky, že dům nechá přepsat na syna z prvního manželství. Uvědomuji si, že pokud se SS něco stane, nic nezdědím a budu se muset někam odstěhovat. Žádnou smlouvu spolu sepsanou nemáme. Musím to s ním zkrátka vydržet, neměla bych kam jít.“

SS: „Možná jsme tak dlouho vydrželi spolu i z toho důvodu, že žijeme jen tak bez oddacího listu. Oba jsme tvrdohlavé povahy a pokud bychom žili v manželství, náš vztah by dlouho nevydržel a už bychom byli dávno rozvedení. Asi ta nejistota nás drží pohromadě.“

Jedná se o první nesezdaný pár, který kategoricky vylučuje uzavření manželství, jejich soužití trvá nejdéle, tj. 18 let. Žena zmínila, že sňatku byla nakloněna v počátcích jejich vztahu, ale druh ji o ruku nepožádal a teď už se vdávat nechce a nemá to zapotřebí. Výchova a péče o tři nezletilé syny spočívá v současné době především na ní. SS má špatné vzpomínky na první manželství a ženit se už nikdy nechce. Tvrdí, že kdyby s partnerkou uzavřeli sňatek, tak už byli dávno rozvedení. Podle SS jejich vztah drží pohromadě nejistota volného svazku. HV ve vztahu zůstává kvůli dětem a také proto, že nemá kam jít.

Shrnutí

Jak již bylo výše popsáno, záměrně byl polostandardizovaný rozhovor proveden s nesezdanými páry, kterým se narodily společné děti. Takovou rodinu lze podle mého soudu kvalifikovaněji srovnávat s manželstvím, resp. s rodinou založenou manželstvím. Na otázku, zda partneři pociťují nějaké rozdíly mezi manželstvím a jejich formou soužití, odpovídali negativně. Rozdíly nepovažovali za zásadní, někteří dokonce vyjadřovali názory, že na nesezdaný svazek nepotřebují papír, a zmiňovali snadný rozchod, který není poznamenán stresem a nepříjemnými situacemi při rozvodovém jednání u soudu. V průběhu rozhovoru a při důkladnějším zkoumání páry začaly shledávat, že jejich soužití není až tak bezproblémové, jak uvádějí. U čtyř párů, výjimku tvořil jeden, byl majetek větší hodnoty (byt, dům, auto) ve výlučném vlastnictví muže, i když tento majetek byl pořízen společně za trvání nesezdaného vztahu. Smlouvu o spoluvlastnictví nemovitosti měl uzavřenou pouze jeden nesezdaný pár. I když se ženy ve čtyřech případech také spolupodílely na financování majetku, žádnou smlouvu s partnerem uzavřenou neměly. Spoléhaly se na chování partnera v souladu s dobrými mravy. Právě ženy vyjadřovaly obavy z negativních možných životních situací, které by mohly nastat v budoucnosti (nemoc, nezaměstnanost nebo dokonce smrt partnera), a uvědomovaly si možné právní následky,

kteře by je znevýhodňovaly vůči jejich partnerům. Ve čtyřech případech se jednalo o ženy, které byly na mateřské dovolené a spolu s dětmi byly výživou odkázány na svého partnera. Z tohoto pohledu poskytuje manželství větší ochranu toho slabšího z dvojice. Slabší je typicky žena, které je z důvodu péče o dítě znemožněna ekonomická činnost. Ženy si také více uvědomovaly negativní dopady jejich volného vztahu v případě, kdyby došlo na vypořádání dědictví, jelikož v tomto ohledu by byly znevýhodněné. V délce vztahu mohly nesezdané páry směle konkurovat leckterým manželstvím. Podle odpovědí lze dovodit, že čtyři páry chtějí v budoucnosti rozhodně manželství uzavřít, jeden z párů asi dva měsíce od realizovaného rozhovoru svůj vztah sňatkem skutečně potvrdil. Opačné tendence, tedy rozhodnutí vůbec manželství neuzavírat, vyjádřil jeden pár, který v nesezdaném svazku žije nejdéle, tj. 18 let.

Závěr

Tématem mé bakalářské práce jsou právní aspekty nesezdaného soužití. Cílem této práce bylo vzájemné srovnání nesezdaného soužití a institutu manželství z hlediska českého právního řádu a učinit závěr, zda je z pohledu práva výhodnější život v manželství či v nesezdaném soužití. Důvod pro výběr tohoto tématu byl z mé strany praktický, jelikož vykonávám povolání matrikářky a s problematikou rodinného práva se setkávám.

Česká společnost se po roce 1989 začala výrazně měnit, skokově se přiblížila vyspělým evropským státům a postupně přejímala také modely rodinného a demografického chování. Mezi charakteristické změny posledních let patří pokles porodnosti a sňatečnosti, odkládání uzavření manželství a rodičovství do vyššího věku, vzestup rozvodovosti, opakující se manželství. Nelze přehlédnout častější volbu nových alternativních forem soužití, respektive nesezdaných soužití k manželství a výrazný nárůst počtu dětí narozených mimo manželský svazek, hlavně v posledním desetiletí.

Pro mladou generaci se nesezdané soužití stává preferovaným způsobem života, hlavně před vstupem do manželství tzv. „na zkoušku“, ale je nutné zdůraznit, že přibývá i počet nesezdaných svazků, ze kterých se narodily děti, a tato soužití nejsou jen nějakou krátkodobou záležitostí, jsou opravdovou alternativou rodiny založené manželstvím. Pokud se tedy muž a žena rozhodnout žít v nesezdaném soužití, měli by opravdu dobře zvažovat všechna pro a proti. Jsem přesvědčena, že argumentů proti formě nesezdaného svazku lze vyhledat z pohledu právního řádu našeho státu mnohem víc. Manželství představuje stále velmi důležitou, staletími prověřenou instituci, která bývá v současnosti často podceňována. S manželstvím jsou spojena nejenom práva, ale i povinnosti.

Pro svou bakalářskou práci jsem využívala literaturu zejména s právní tematikou, právní předpisy upravující zvolenou problematiku, internetové zdroje a také svou vlastní zkušenost a znalosti. Nejdůležitější pro mou práci byl zákon o rodině a občanský zákoník, ve kterých je zakotvena stěžejní právní úprava institutu manželství a vztahu druha a družky.

V teoretické části v kapitole první jsem stručně zmínila historický, především evropský vývoj rodiny a manželství. Podrobněji jsem se zaměřila na historii rodinného

práva v českých zemích. V této kapitole jsou vymezeny pojmy rodina, manželství a nesezdané soužití. V dalších kapitolách jsem konkrétně porovnávala institut manželství a nesezdaného soužití v zákonných předpisech našeho právního řádu. Došla jsem k závěru, že manželství je skutečně institutem zaručujícím více oprávnění, které zákony jedincům žijícím v nesezdaném soužití nepřiznávají. Nejmarkantnější rozdíly mezi oběma formami soužití jsou shrnuty v celkovém tabulkovém přehledu v kapitole 6. Rozdíly jsou patrné již při vzniku a zániku obou typů svazků. Nesezdané soužití je svazkem faktickým, žádným zákonným předpisem neupraveným na rozdíl od institutu manželství, zákonem upraveným a definovaným. Rozdíly jsou patrné v oblasti majetkových práv, kdy manželé nabývají majetek do společného jmění manželů, kdežto osoby žijící v nesezdaném svazku nabývají majetek do výlučného vlastnictví, popřípadě podílového spoluvlastnictví. Za velmi důležitou považuji vzájemnou vyživovací povinnost v manželství, v některých případech po zániku manželství. Tato povinnost nevzniká mezi nesezdanými partnery. Manželé jsou zvýhodněni v dědickém právu, pozůstalý manžel má nárok na vdovský či vdovecký důchod. Tyto výhody nesezdaný svazek postrádá. Z osobních práv lze zmínit právo zastupování manžela v jeho běžných záležitostech, kdy manžel nepotřebuje na rozdíl od druhá plnou moc. Zohledněna je i možnost společného nezrušitelného či zrušitelného osvojení dítěte, která je vyhrazena pouze manželům.

V empirické části této bakalářské práce jsem provedla výzkumné šetření metodou polostandardizovaného rozhovoru. Pěti nesezdaným párům byl položen okruh otázek, na které muž a žena společně odpovídali. Otázky se týkaly trvání soužití, důvodů volby formy jejich vztahu, určení otcovství a příjmení společných dětí. Dále jaký postoj zaujímá jejich nejbližší okolí k nemanželskému svazku, ve kterém žijí a jak oni sami vnímají případné nevýhody či výhody nesezdaného soužití.

Resumé

Ve své bakalářské práci porovnávám dva typy soužití mezi mužem a ženou. Komparace z hlediska práva je provedena mezi manželstvím a nesezdaným soužitím.

V první kapitole bakalářské práce je popsán historický vývoj rodiny a manželství, podrobněji je zmíněna historie rodinného práva v českých zemích. Vymezeny jsou základní pojmy týkající se rodiny, manželství a nesezdaného soužití.

V kapitolách 2, 3, 4 a 5 je provedena konkrétní komparace manželství a nesezdaného soužití napříč právním řádem České republiky. Zásadní výhody a nevýhody obou forem párového soužití jsou shrnuty v kapitole šesté. Jsou zde uvedena konkrétní ustanovení právních norem.

V sedmé kapitole provádím kvalitativní výzkum metodou polostandardizovaného rozhovoru s pěti nesezdanými páry. Jejich názory a zkušenosti s typem tohoto soužití jsou zaznamenány v jednotlivých kazuistikách a následně analyzovány.

Cílem bakalářské práce bylo vzájemné srovnání sezdaného a nesezdaného svazku z pohledu práva našeho státu. V empirické části jsou metodou rozhovorů získávány názory mužů a žen, kteří se z různých důvodů rozhodli pro společný život, aniž by uzavřeli manželství.

Anotace

Právní aspekty nesezdaného soužití

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala srovnáním manželství a nesezdaného soužití, dvou forem společného svazku muže a ženy. Zaměřila jsem se na vzájemnou komparaci těchto soužití z hlediska právního řádu České republiky.

V empirické části jsem zaznamenala a analyzovala v jednotlivých kazuistikách odpovědi pěti nesezdaných párů na okruh otázek, které se týkaly důvodů volby života bez uzavření manželství, problematiky rodičovství, míry tolerance nejbližšího okolí k jejich volnému svazku. Dále se páry vyjadřovaly k vnímaným rozdílům mezi manželstvím a nesezdaným soužitím a výhodám či nevýhodám volného vztahu z pohledu práva.

Klíčová slova

manželství, nesezdané soužití, rodina, děti, právní vztahy, osobní a majetkové vztahy, vznik a zánik, rozvod, výživné, dědictví

Annotation

Legal aspects of cohabitation

In my bachelor's thesis, I dealt with a comparison between a marriage and a cohabitation, two forms of a bond between a man and a woman. I concentrated on a comparison of this coexistence in terms of the Czech Republic legal system.

In the empirical part, in the separate case interpretations, I recorded and analysed the responses of five unmarried couples to a range of questions concerning the reasons for choosing a life without a marriage conclusion, parental issues, a degree of tolerance of surroundings for their free bond. Furthermore, the pairs commentated the perceived differences between a marriage and a cohabitation and the advantages or disadvantages of the free relationship from the perspective of law.

Keywords

marriage, cohabitation, family, children, legal relations, personal and property relations, creation and termination, divorce, maintenance, inheritance

Seznam literatury a jiných zdrojů

Legislativa

- Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky č. 2/1993 Sb.
- Úmluva o právech dítěte - sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.
- Nařízení vlády č. 590/2006 Sb., kterým se stanoví okruh a rozsah jiných důležitých osobních překážek v práci.

Literatura

- Bartošek, M. Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje). 1. vyd. Praha: Academia, 1988. 304 s.
- Bologne, J. C. Svatby (Dějiny svatebních obřadů na Západo). Praha: Volvox Globator, 1997. 390 s. ISBN 80-7207-054-1.
- Hamplová, D. Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním. SÚAV ČR, 2003. ISBN 80-7330-029-X.
- Holub, M., et al. Zákon o rodině, komentář a předpisy související. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-517-6.
- Horská, P., et al. Dějství, rodina a stáří v dějinách Evropy. Praha: Panorama, 1990. 474 s. ISBN 80-7038-011-X.
- Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. 3. dopl. vyd. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2006. 400 s. ISBN 80-7239-192-5.
- Chaloupková, J., Šalomounová, P. Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě. SÚAV ČR, 2004. ISBN 80-7330-062-1.
- Choděra, O. Partnerství, manželství a paragrafy. Praha: Grada Publishing, spol. s r. o., 2002. 108 s. ISBN 80-247-0217-7.
- Kadlecová, M., et al. Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 279 s. ISBN 978-80-7380-041-3.
- Kincl, J., et al. Všeobecné dějiny státu a práva. 1 vyd. Praha: Panorama, 1983.
- Kincl, J., et al. Římské právo. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.
- Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-807367-383-3.
- Malý, K. České právo v minulosti. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s. ISBN 80-85903-01-6.
- Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
- Možný, I. Moderní rodina (mýty a skutečnosti). Brno: 1. vyd. Nakladatelství Blok, 1990. 184 s. ISBN 80-7029-018-8.
- Možný, I. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. 311 s. ISBN 80-86429-58-X.

- Novotná, V., Průšová, L. K vybraným otázkám osvojování dětí. Praha: Linde, 2004, 159 s. ISBN 80-86131-56-4.
- Pavlík, Z., Kalibová, K. Mnohojazyčný demografický slovník. Praha: Česká demografická společnost, 2005. 184 s. ISBN 80-239-4864-4.
- Rabušic, L. Kde ty všechny děti jsou? Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 265 s. ISBN 80-86429-01-6.
- Šubrtová, A. Dějiny populačního myšlení v českých zemích. Praha: Česká demografická společnost, 2006. 316 s. ISBN 80-2398369-5
- Velký slovník naučný encyklopedie Diderot. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902723-1-2.

Publikace

- Balounová, J. Praxe matričních úřadů. Liberec: AZ KORT, s.r.o.

Internetové zdroje

- <http://www.podnikatel.cz/clanky/z-diskuze-mohu-jako-podnikatel-zamestnat-druzku/> staženo dne 22.03.2012
- <http://www.podnikatel.cz/zakony/narizeni-vlady-590-2006-sb-osobni-prekazky-v-praci/> staženo dne 22.03.2012
- <http://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-187-2006-sb-o-nemocenskem-pojisteni/cast-treti-hlava-v/> staženo dne 22.03.2012
- <http://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-155-1995-sb-o-duchodovem-pojisteni/cele-zneni/> staženo dne 22.03.2012
- <http://www.czso.cz>

Seznam použitých zkratk

ZoR	Zákon č. 64/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Listina	Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky č. 2/1993 Sb.
Úmluva	Úmluva o právech dítěte – sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.
SPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
SJM	společné jmění manželů